

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jiří TEICHMANN
Osobní číslo: R07634
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Mezinárodní rozvojová studia
Název tématu: Podněstří - zamrzlý konflikt
Zadávací katedra: Katedra rozvojových studií

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je vytvoření přehledu problematiky konfliktu v Podněstří. Práce se bude zabývat příčinami, historickým vývojem a vlivem mezinárodních a regionálních aktérů na konflikt v Podněstří a dále na možná řešení tohoto konfliktu.

Rozsah grafických prací:	dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy:	10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce:	tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:	viz příloha

Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Lenka Dušková Katedra rozvojových studií
---------------------------	---

Datum zadání bakalářské práce:	7. května 2009
Termín odevzdání bakalářské práce:	30. dubna 2010

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 19. dubna 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci dne 30. dubna 2010

.....

Jiří Teichmann

Poděkování:

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí bakalářské práce Mgr. Lence Duškové za cenné rady a za odborné vedení práce. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Ivaně Balánové a Mgr. Naděždě Jiráskové za provedení jazykové korekce mé práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
1. Úvod a diskuze literatury	8
2. Historie konfliktu v Podněstří	10
2.1 Historie do vyhlášení nezávislosti Moldavské republiky na SSSR	10
2.2 Ozbrojené střety	13
2.3 Boje o Bendery	15
3. Rusko jako největší regionální aktér Podněsterského konfliktu	18
3.1 Postoje Ruska během války v roce 1992	18
3.2 Postoje Ruska po válce	19
3.3 Role 14. armády po ukončení bojů	22
3.4 Postoj Ruska za vlády prezidenta Putina	25
4. Role Ukrajiny a Rumunska jako regionálních aktérů konfliktu v Podněstří	29
4.1 Role Ukrajiny v podněsterském konfliktu	29
4.2 Kontrola pohybu přes ukrajinsko-podněsterskou hranici	32
4.3 Okrajová role Rumunska v podněsterském konfliktu	33
5. Role mezinárodních organizací jako aktérů Podněsterského konfliktu	35
5.1 Role Evropské unie (EU)	35
5.2 Role Severoatlantické aliance (NATO)	39
5.3 Role Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)	41
5.4 Role Spojených států amerických (USA)	42
6. Nejdůležitější dohody, které se snažily o řešení podněsterského konfliktu	43
6.1 Moskevská dohoda (21. července 1992)	43
6.2 Budapešťský dokument (5 - 6. prosince 1994)	44
6.3 Lisabonský dokument (3. prosince 1996)	44
6.4 Moskevské memorandum (8. května 1997)	44
6.5 Oděská dohoda (20. března 1998)	45
6.6 Istanbulský dokument (19. listopadu 1999)	46
6.7 Porto 2002 (6. – 7. prosince 2002)	47
6.8 Kozakovo memorandum (21. listopadu 2003)	48

7. Důsledky dohod a možný vývoj konfliktu do budoucna	50
8. Závěr	51
9. Shrnutí	52
10. Summary	54
11. Seznam literatury a zdrojů	56

Seznam použitých zkratk

<u>Česká zkratka</u>	<u>Český název</u>
CFE	Dohoda o rozmístění konvenčních sil NATO v Evropě
EU	Evropská unie
EUBAM	Program pohraniční asistence Evropské unie na Ukrajině a v Moldavsku
GUAM	Organizace za demokracii a ekonomický rozvoj
HDP	Hrubý domácí produkt
JCC	Spojená kontrolní komise
MASSR	Moldavská autonomní sovětská socialistická republika
Moldavská SSR	Moldavská sovětská socialistická republika
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PMR	Podněsterská moldavská republika
PMSSR	Podněsterská moldavská sovětská socialistická republika
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
Ukrajinská SSR	Ukrajinská sovětská socialistická republika
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
WTO	Světová obchodní organizace

1. Úvod a diskuze literatury

Oblast dnešní Moldavské republiky a celé okolí Černého moře bylo v minulosti zmítáno častými válkami mezi Ruským impériem a Osmanskou říší. V dlouhé historii Moldavska bychom našli jen pár let, kdy byli Moldavané samostatní. Oblasti východně od Dněstru vládli Rusové a západní část dnešního Moldavska byla většinu času pod správou Osmanské říše. Situace se nezměnila ani v 20. století, kdy Moldavsko ovládl Sovětský svaz.

Nové problémy Moldavsku začaly v devadesátých letech 20. století po rozpadu Sovětského svazu, kdy se začaly projevovat separatistické tendence v podněsterském regionu, kde Rusové a Ukrajinci vytvořili většinovou populaci. Při válce o Podněstří v roce 1992 se podněsterským separatistům dostalo pomoci z Ruska, která v politické a energetické podobě trvá až do dnešních dnů.

Cílem bakalářské práce je snaha přiblížit vývoj vztahů mezi tzv. Moldavskou podněsterskou republikou a Moldavskou republikou. Dále se práce věnuje postoji regionálních a mezinárodních aktérů a prostředníků postkonfliktních vyjednávání a snaží se přiblížit obsah nejdůležitějších dohod, které byly navrženy jako řešení konfliktu v Podněstří, ale bohužel nevedly ke zdárnému konci konfliktu. Ten přes veškeré úsilí prostředníků postkonfliktních jednání zůstává nevyřešen.

Při tvorbě bakalářské práce byla použita rešeršně-kompilační metoda. V práci byla využita jak tištěná literatura, tak elektronické zdroje. Problematikou podněsterského konfliktu se celkem podrobně zabývá rakouský autor **Martin Malek**. Ve svém díle „*Der Konflikt im Dnjestr-Gebiet (Moldova): Analyse und Dokumente*“ se věnuje cílům a postojům regionálních i mezinárodních aktérů konfliktu a ruské podpoře tzv. Podněsterské moldavské republiky.

Historii podněsterského konfliktu také nastiňuje **Ruth Kager** v knize „*Gender & bewaffnete Konflikte: Moldau*“. Neklidný přelom osmdesátých a devadesátých let popisuje **Airat R. Aklaev**. **Irina F. Selivanova** se podrobně věnuje válce o Podněstří na jaře roku 1992 a dále rozebírá, jakou roli hrálo Rusko v této válce a těsně po ní.

Publikace **Europe Report N° 157** se věnuje ruským a ukrajinským postojům v průběhu postkonfliktních jednání. **Argentina Gribincea** a **Mihai Grecu** se ve své publikaci „*Moldova: Situation Analysis and Trend Assessment*“ spíše věnují rozvoji občanské

společnosti a rozvoji demokracie a demokratických organizací v Moldavsku, ale úvod této publikace věnovali vývoji Moldavska v období Sovětského svazu a neklidným létům z počátku posledního desetiletí dvacátého století. **Graeme P. Herd** se převážně věnuje postkonfliktnímu jednání o uspořádání Moldavské republiky. Ve své knize „*Moldova & The Dniestr Region: Contested Past, Frozen Present, Speculative Futures?*“ se hlavně zaměřil na popis vývoje jednání mezi Ruskem, Ukrajinou, Moldavskem a tzv. Podněsterskou moldavskou republikou a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Gaëlle Pellon se zaměřil na objasnění zapojení Severoatlantické aliance, Spojených států a Evropské unie do postkonfliktního jednání díky rozšíření jednacího formátu. Zapojení Evropské unie do konfliktu v Podněstří a její roli se v CEPS Policy Brief snaží vyjasnit **Marius Vahl**.

Některé informace, hlavně o aktivitách mezinárodních institucí, jsou pro větší objektivnost přejímány přímo z dokumentů těchto organizací. Tímto způsobem jsou v bakalářské práci rozebrány aktivity Severoatlantické aliance a role Evropské unie a jejího zapojení do programu EUBAM. Informace o smlouvách, které se snažily vyřešit podněsterský konflikt jsou rovněž přebírány z anglických (v případě Kozakova memoranda z ruských) originálů těchto dokumentů.

Některé další informace použité v bakalářské práci se opírají o **ústavu Gagauzie** či **moldavskou ústavu**. Informace o počtu obyvatel a další ukazatelé se opírají o publikaci „*Moldova in figures: Statistical pocket-book 2008*“, kterou vydal moldavský statistický úřad - **Biroul Naț. de Statistică al Rep. Moldova**.

V závěru bakalářské práce se kapitola věnovaná možnostem vývoje konfliktu do budoucna opírá z důvodu absence literatury o informace získané na základě rozhovoru s pracovníky **Ministerstva zahraničních věcí České republiky**.

2.Historie konfliktu v Podněstří

Příčiny dnešního konfliktu v Podněstří je třeba hledat nejen v období sovětské nadvlády nad tímto územím, ale je třeba se podívat dále do historie, kdy o území dnešního Moldavska sváděli boje Turci s Rusi.

2.1 Historie do vyhlášení nezávislosti Moldavské republiky na SSSR

V historii probíhaly časté boje o moldavské území mezi Ruskou říší a Tureckem. Ve 14. a 15. století se Moldavské knížectví rozkládalo na území mezi Karpatami na západě a Dněstrem na východě (Herd G. P., 2006). Od 16. století do počátku 19. století se stalo moldavské území místem sporu mezi Osmanskou říší a Ruskem (Herd G. P., 2006). Moldavsko se stalo permanentním bojištěm mezi ruskou a tureckou armádou a státní hranice a příslušnost obyvatel se neustále měnila. Smlouva uzavřená v Bukurešti v roce 1812 zaručovala Rusku kontrolu nad východní Moldávií (Besarábií)¹ – dvě třetiny dnešního území Moldavské republiky (Herd G. P., 2006). Osmanská říše kontrolovala západní Moldávii – území západně od řeky Prut (Herd G. P., 2006). V roce 1878 osmanský sultán udělil statut nezávislosti Rumunsku včetně západní Moldávie (Herd G. P., 2006). Dne 25. října (7. listopadu) 1917 proběhla v Rusku Velká říjnová socialistická revoluce². Říjnová revoluce měla za následek zhroutil ruské autority a institucí v Besarábii a vznik nových národních institucí. V Besarábii byl vytvořen parlament, který v prosinci 1917 vyhlásil na celém území Besarábie Demokratickou moldavskou republiku nezávislou na Rusku (Gribincea A., Grecu M., 2004). V dubnu 1918 parlament schválil vytvoření společné unie s Rumunskem (Gribincea A., Grecu M., 2004). Západní mocnosti uznaly tuto unii podepsáním Pařížské smlouvy v roce 1920, ale bolševické Rusko ji odmítlo a následně v roce 1924 vznikla východně od Dněstru v rámci Ukrajinské sovětské socialistické republiky Moldavská autonomní sovětská socialistická republika (MASSR) (Herd G. P., 2006). Hlavním městem MASSR byla ukrajinská Balta. V roce 1929 se stal hlavním městem Tiraspol (Gribincea A.,

¹ Besarábie je historické území v dnešní Moldavské republice mezi Černým mořem, řekou Prut a řekou Dněstr. Od 14. století byla Besarábie součástí Moldavského knížectví a v roce 1812 byla připojena k Rusku. Od roku 1918 do roku 1940 byla součástí Rumunska, poté byla připojena k Svazu sovětských socialistických republik. Od roku 1941 do roku 1944 Besarábie patřila opět Rumunsku. Od roku 1944 byla součástí SSSR a od roku 1990 patří k Moldavské republice. (Bulisová J., 2003)

² Velká říjnová socialistická revoluce proběhla podle Juliánského kalendáře, který se v Rusku používal do roku 1918, 25. října 1917. Podle Gregoriánského kalendáře, který se používal v Evropě, to bylo 7. listopadu 1917.

Greco M., 2004). S vytvořením MASSR vznesl SSSR požadavek na územní nároky celé Besarábie (Gribincea A., Greco M., 2004).

Na základě Paktu Molotov-Ribbentrop z roku 1939 byla Besarábie v červnu 1940 obsazena sovětským vojskem a začleněna do Svazu sovětských socialistických republik. Společně s MASSR vytvořila 2. srpna 1940 Moldavskou sovětskou socialistickou republiku s hlavním městem Kišiněv (Gribincea A., Greco M., 2004). Začleněním severní a jižní části Besarábie (připadla na příkaz Josefa V. Stalina Oděské oblasti) do Ukrajinské SSR ztratila Moldavská SSR přístup k Černému moři, a tím i možnost obchodování a spojení se světem námořní cestou (Gribincea A., Greco M., 2004). Po německém útoku za podpory rumunských jednotek na Sovětský svaz v roce 1941 získalo Rumunsko Besarábii znovu pod svoji kontrolu (Gribincea A., Greco M., 2004). V letech 1941 - 1944 vládla v Moldavské SSR rumunská fašistická vláda, která padla s vytlačení německých a rumunských vojsk Rudou armádou a byla obnovena sovětská svrchovanost nad moldavským územím (Herd G. P., 2006). Současná hranice mezi Moldavskem a Rumunskem byla stanovena na základě Rumunské mírové smlouvy, která byla potvrzena až v roce 1947, kdy byly obě země pod sovětskou kontrolou (Gribincea A., Greco M., 2004).

Po válce proběhla v Moldavsku velkou měrou rusifikace. Sovětská vláda se snažila potlačit rumunská hnutí a zpřetrhat historické a etnické vazby s Rumunskem, azbuka nahradila latinku a rumunština používaná v Moldavské SSR byla přejmenována na moldavštinu (Gribincea A., Greco M., 2004). Zinaida Ivanov říká, že sovětské vedení v čele s Josefem V. Stalinem se snažilo potlačit rumunské vlastenectví místních obyvatel a probudit v nich novou sovětsko-moldavskou identitu (Katedra rozvojových studií, Audiovizuální centrum, 2009). V letech 1940 - 1951 byly tisíce lidí, většinou etnických Rumunů, přesídleny do střední Asie a na Sibiř (Gribincea A., Greco M., 2004). Na druhou stranu bylo stěhování Rusů a Ukrajinců do Moldavské SSR podporováno různými výhodami (Gribincea A., Greco M., 2004).

Podněstří se stalo za velké podpory Moskvy centrem těžkého a vojenského průmyslu, zatímco na pravém břehu Dněstru se rozvíjelo převážně zemědělství (Herd G. P., 2006). Myšlenkou sovětského vedení v Moskvě bylo vytvořit z Moldavské SSR zahradu Sovětského svazu. Petr Kypr se přiklání k názoru, že důvodem přebudování Moldavska v zemědělskou oblast bylo vytvořit zemědělsky myslící prostředí, které obvykle bývá pasivní – „*nedělají se tam revoluce*“ (Kypr P., 2009). Stalin také dle Kypra zamýšlel z Moldavska vytvořit oblast

bez těžkého průmyslu, který by mohl nepřítel v případě napadení SSSR využít ve svůj prospěch nebo zničit (Katedra rozvojových studií, Audiovizuální centrum, 2009).

Podněstří se stalo strategickým, hospodářským a politickým centrem Moldavské SSR, kde žila elita tvořená převážně Rusy nebo poruštěnými Moldavany (Herd G. P., 2006). Vládou podporovaná politika stěhování dvojnásobně zvýšila podíl Rusů v podněsterském regionu (Herd G. P., 2006). Přesto Moldavané (39,3 %) zůstali nejpočetnější etnickou skupinou žijící v Podněstří do roku 1989 (Herd G. P., 2006). Do roku 1989 žilo v Podněstří 28,3 % Ukrajinců a 25,5 % Rusů (Herd G. P., 2006). Podněstří se stalo domovskou základnou pro 14. sovětskou armádu (Herd G. P., 2006). Postupně se stalo vojenským, hospodářským a politickým centrem Moldavské SSR.

Koncem 80. let se začíná projevovat moldavské republikánství a nacionalistické cítění rozpoutané politikou Michaila Gorbačova³ (glasnost' a perestroyka). Většinový moldavský lid začal volat po nezávislosti na SSSR a po znovusjednocení s Rumunskem. Jazykový zákon z 1. září 1989, který zavedl na celém území Moldavské sovětské socialistické republiky opět latinskou abecedu jako jediné písmo, vyvolal obzvláště silný odpor u rusky mluvící menšiny (Malek M., 2006). Po schválení jazykového zákona zástupci podněsterského regionu opustili jednání a postupně přesunuli svoji administrativu na levý břeh Dněstru, kde ruské a ukrajinské menšiny vytvořily většinovou populaci (Gribincea A., Grecu M., 2004). Dne 2. září 1990 zde rozhodli v reakci na moldavskou snahu o nezávislost na SSSR o založení separatistického státního útvaru Podněsterské moldavské sovětské socialistické republiky (PMSSR) (Kager R., 2007). Moldavská vláda v Kišiněvě tuto podněsterskou deklaraci nezávislosti okamžitě anulovala (Herd G. P., 2006). Sovětské vedení v Moskvě schválilo svévolné vytvoření nového statutu (Malek M., 2006). Jednalo se o porušení ústavy Moldavské SSR i Sovětského svazu (Malek M., 2006). Podněsterské vedení po rozpadu SSSR prohlásilo loajalitu Moskvě.

Moskva podporovala separatistickou činnost v jižním Moldavsku⁴, kde v srpnu 1990 Gagauzové vyhlásili na Moldavsku nezávislou Gagauzskou sovětskou socialistickou republiku (Gribincea A., Grecu M., 2004). Moldavská vláda nezávislost Gagauzie okamžitě odmítla. V lednu 1995 moldavský parlament uznal Gagauzii jako autonomní oblast⁵ v rámci

³ Michail S. Gorbačov – Generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu v letech 1985 – 1991.

⁴ Rusko po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) podporovalo snahu o nezávislost národnostních menšin v bývalých sovětských republikách. To pomáhalo Rusku chránit své politické, ekonomické a vojenské zájmy v dané zemi. Rusko přijímalo vůdce separatistů ve svých úřadech a institucích (u prezidenta, na ministerstvech nebo v Dumě). Možnost zastoupení separatistů v Moskvě výrazně posílilo samostatnou zahraniční politiku. Z ruské strany šlo především o varování svrchovaným státním před opětovným násilným pokusem o začlenění separátních území zpět. (Malek M., 2006)

⁵ Gagauzie je teritoriální autonomní oblast se zvláštním statutem jako útvar sebeurčení Gagauzů v rámci Moldavské republiky. V případě změny statutu Moldavské republiky má Gagauzie právo jako nezávislý stát na sebeurčení. Gagauzie v rámci svých kompetencí samostatně řeší politické, ekonomické a kulturní otázky. V Gagauzii platí ústavní legislativa Moldavské republiky a administrativa je vykonávána na základě moldavské ústavy. Do Gagauzské autonomní oblasti patří oblasti s více jak 50 % Gagauzů. Oblasti, ve kterých žije méně než 50 % Gagauzů, se mohou ke Gagauzii přihlásit na základě referenda. Opustit Gagauzskou autonomní oblast mohou oblasti opět na základě referenda, ale až po jednom roce od data přistoupení. (Lucinschi P., 1994)

Moldavské republiky (Gribincea A., Grecu M., 2004). Gagauzů bylo příliš málo na to, aby vedli s Moldavskem válku o nezávislost a ruská podpora nebyla taková, jakou mělo Podněstří. Mírovou cestou dosáhli vytvoření statutu autonomní oblasti.

V květnu 1991 bylo změněno jméno z Moldavské sovětské socialistické republiky na Moldavskou republiku a Moldavský nejvyšší sovět se stal oficiálním parlamentem Moldavské republiky (Gribincea A., Grecu M., 2004). Dne 27. srpna 1991, po neúspěšném převratu v Moskvě, Moldavsko vyhlásilo úplnou nezávislost na Sovětském svazu (Gribincea A., Grecu M., 2004). Dne 30. ledna 1992 se Moldavsko jako nezávislá země účastnilo konference Organizace bezpečnosti a spolupráce v Evropě (Gribincea A., Grecu M., 2004). Dne 2. března 1992 bylo přijato Valným shromážděním OSN na doporučení Rady bezpečnosti OSN do Organizace spojených národů (Gribincea A., Grecu M., 2004). Moldavské spojení se sovětským řízením bylo zpřetrháno, hospodářský systém byl vyčerpán a nezávislé Moldavsko se stalo nestabilním evropským státem.

2.2 Ozbrojené střety

Podněsterští vůdčí činitelé se odmítli podříditi novému Moldavsku, nepřijali latinskou abecedu a v Podněsterské moldavské republice zachovali ruštinu jako úřední jazyk a azbuku jako jediné písmo. Již koncem roku 1990 začala místní vláda ignorovat kišiněvské úřady a nedbala jejich nařízení (Selivanova I. F., 1995). Podněsterský region se začal vymaňovat z moldavské jurisdikce a kontroly. Rusky mluvící obyvatelstvo zahájilo blokádu železnic vedoucí z PMR do Moldavska a začalo kontrolovat ropovody a plynovody vedoucí na pravý břeh Dněstru (Aklaev A. R., 1996). Tento separatistický směr urychlil sérii ozbrojených konfliktů mezi moldavskou policií, armádou a podněsterskými milicemi (Selivanova I. F., 1995). První ozbrojený incident se odehrál 2. listopadu 1990 ve městě Dubossary, kde se moldavská policie snažila osvobodit pracovníky okresní rady, okresního soudu a kanceláře okresního prokurátora, které drželi podněsterští ozbrojenci jako rukojmí (Selivanova I. F., 1995). Osvobozovací akce přerostla v otevřený střet, ve kterém přišli o život tři lidé (Selivanova I. F., 1995).

Od září 1991 se začaly v PMR budovat republikánské jednotky, z oblasti Donu začaly přijíždět kozácké sbory a vedení navazovalo vztahy se 14. sovětskou armádou

(14. armáda byla umístěna v PMR od dob vlády Josefa Stalina) (Selivanova I. F., 1995). Z důvodu neúměrného zbrojení na levém břehu Dněstru zamítl moldavský parlament podněsterskou žádost o udělení statutu volné ekonomické zóny (Selivanova I. F., 1995). Podle Selivanové (1995) předseda Nejvyššího sovětu PMR Grigoryi Marakutsa toto rozhodnutí komentoval slovy: „*Chtěl bych žít v Moldavsku s federální ústavou a Moldavsko by mělo uznat, že PMR měla po mnohá staletí silnější vazby s Ruskem než s Rumunskem*“ (Selivanova I. F., 1995, 62).

Situace vyvrcholila 25. srpna 1991 ve vyhlášení nezávislosti Nejvyššího sovětu Podněsterské moldavské republiky na Moldavsku (Aklaev A. R., 1996). Moldavský parlament toto prohlášení nezávislosti odmítl a dne 27. srpna 1991 nařídil ve svém prohlášení zatknout podněsterské vůdce (Aklaev A. R., 1996). Druhý den (28. srpna 1991) prezident Mircea Ion Snegur⁶ zakázal zvláštním výnosem publikovat všem ruskojazyčným novinám (Aklaev A. R., 1996).

V Moldavsku byl tento druh separatismu vnímán jako snaha Moskvy opět získat velmocenské postavení na východním Balkáně. Podle Selivanové (1995) moldavský prezident Mircea Ion Snegur označil PMR za fašistický režim, její separatismus za vzpouru a ozbrojené síly za gangy. Dále prohlásil na adresu podněsterské vlády, že „*by bylo příliš vzdát se této části země ve prospěch těch, kteří přišli, kdo ví odkud ... Ať si udělá Igor Smirnov svou vlastní republiku na Kamčatce, kde žil před usazením v Tiraspolu*“ (Selivanova I. F., 1995, 61). I přes velkou protipodněsterskou propagandu se 98 % voličů v PMR (75 % celkového počtu obyvatel v PMR), včetně Moldavanů, vyjádřilo v hlasování o nezávislosti PMR dne 1. prosince 1991 pro nezávislost (Selivanova I. F., 1995).

Na začátku března 1992 získala Moldavská republika mezinárodní uznání a stala se členem Organizace spojených národů (Aklaev A. R., 1996). Tím se Moldavsku otevřela cesta k navázání diplomatických vztahů s Ruskem (Selivanova I. F., 1995). Moldavská vláda brala své mezinárodní uznání jako plnou moc k zajištění autority na celém území bývalé Moldavské SSR, včetně PMR (Selivanova I. F., 1995). Mezi březnem a červnem 1992 se domácí konflikt začal pomalu stupňovat v organizované násilí s mezinárodními důsledky (Aklaev A. R., 1996). Na jaře 1992 se začal zvyšovat počet drobných ozbrojených konfliktů ve městech v okolí Dněstru (Selivanova I. F., 1995). Obě strany si byly vědomy nutnosti rozhodnout spor ve svůj prospěch vojenskou silou. Proto moldavský parlament přijal zákony

⁶ Mircea Ion Snegur – prezident Moldavské republiky v letech 1990 – 1997.

„o armádě“, „na obranu republiky“ a „o vojenské povinnosti pro moldavské občany“ (Selivanova I. F., 1995). Dne 29. března 1992 žádal moldavský prezident Snegur podřízení Podněstří moldavským zákonům (Malek M., 2006). Po odmítnutí vyhlásil v zemi výjimečný stav – každý občan a úřad v Moldavsku měl povinnost odzbrojit a likvidovat ilegální skupiny a ozbrojence (Kager R., 2007).

Od ledna 1992 byly na levém břehu Dněstru rozmístěny jednotky podněsterských gardistů a kozácké sbory (Aklaev A. R., 1996). Začátkem roku 1992 ztratil Kišiněv kontrolu nad podněsterským regionem a i přes veškerou snahu obě země směřovaly do nevyhlášené války (Selivanova I. F., 1995).

Válka začala 1. března 1992 útokem podněsterských gardistů a Kozáků na město Dubossary (Aklaev A. R., 1996). Útočníci obsadili policejní stanici ve městě. Moldavská armáda reagovala okamžitým vysláním jednotek k obnovení pořádku ve městě (Aklaev A. R., 1996). Moldavské úřady byly z města přesunuty do blízké vesnice Kochiery (Aklaev A. R., 1996). Do oblasti Dubossary byla přesouvána těžká technika a vojáci moldavské armády. Kvůli bojům muselo z města uprchnout okolo 10 000 lidí, především do ukrajinské Oděsy (Aklaev A. R., 1996). Dne 17. března 1992 se obě strany dohodly na zastavení bojů (Aklaev A. R., 1996).

2.3 Boje o Bendery

Po rozhodnutí v místním referendu o připojení města Bendery (ležícího na pravém břehu Dněstru) k PMR napětí mezi oběma stranami konfliktu vzrostlo (Selivanova I. F., 1995). Do června 1992 byla politická síla ve městě rozdělena mezi místní samosprávu a milici (Selivanova I. F., 1995).

V předvečer vypuknutí bojů o město Bendery byl ruským ministerstvem obrany do oblasti Podněstří převelen generál Alexandr Lebed' (pod krycím jménem plukovník Gusev) pod záminkou vyjasnění míry zapojení 14. armády do konfliktu a objasnění krádeže zbraní a munice z muničních skladů 14. armády (Europe Report N° 157, 2004).

Stálé nepokoje ve městě a střety ozbrojenců s policií se staly záminkou k přesunutí tanků, obrněných vozidel a vojáků moldavské armády do města, ke kterému došlo 19. června 1992 (Selivanova I. F., 1995).

Dne 19. června 1992 zaútočili podněsterští separatisté na Bendery a obsadili jeho severní část, kde převzali pod svoji kontrolu policejní stanice a zajali moldavské policisty (Aklaev A. R., 1996). Moldavská armáda se snažila obnovit pořádek ve městě a získat severní část opět pod svoji kontrolu. Moldavská armáda ještě 19. června 1992 přesunula k Bendery záložní jednotky, tanky a obrněná vozidla (Selivanova I. F., 1995). Rychle přesunuté vojenské jednotky moldavské armády (asi 2 500 vojáků) zaútočily na severní sektor města, který byl v rukou separatistů (Aklaev A. R., 1996).

Proti obnovení moldavské moci ve městě silou se postavila řada místních ozbrojenců. Střety s moldavskou armádou vedly k obětem na životech v řadách civilního městského obyvatelstva.

Ihned po vypuknutí bojů převzal generál Lebed' velení 14. armády. Po převzetí velení deklaroval neutralitu svých jednotek (Aklaev A. R., 1996). Ovšem někteří velitelé se se svými jednotkami zapojili do bojů na straně podněsterských ozbrojenců (Aklaev A. R., 1996).

Moldavské letectvo bombardovalo silniční spojení a mosty vedoucí k Tiraspolu, aby znemožnilo přísun posil (hlavně dělostřelectva) bránícím se Podněstercům (Aklaev A. R., 1996). Další den se podařilo kozáckým sborům a podněsterským jednotkám za pomoci části 14. armády proniknout do města na pomoc bránícím se Podněstercům (Aklaev A. R., 1996). Za pomoci tankového útoku 14. armády se podněsterským separatistům podařilo získat většinu města pod svoji kontrolu a moldavské jednotky se stáhly na předměstí (Aklaev A. R., 1996).

Dne 23. června 1992 se vůdci obou stran dohodli na zastavení palby (Aklaev A. R., 1996).

Po ustání bojů byl generál Lebed' oficiálně jmenován vrchním velitelem 14. armády (Selivanova I. F., 1995). Generál Lebed' měl velkou autoritu a respekt u svých jednotek a těšil se i velké přízni lidí v Rusku (Selivanova I. F., 1995). Podle Selivanové (1995) se mu po několika dnech podařilo usměrnit své vojáky a stáhnout je zpátky do kasáren, kde stanovil přísný řád a zákaz vycházení. Tímto způsobem se mu podařilo omezit krádeže zbraní a munice (Selivanova I. F., 1995). Po zjednání pořádku generál Lebed' vyhlásil neutralitu všech ruských vojenských jednotek v regionu (Selivanova I. F., 1995).

Podle Aklaeva (1996) přišlo o život při bojích o město Bendery 300 podněsterských bojovníků a na 500 jich bylo zraněno, zatímco moldavská armáda ztratila 20 vojáků a 200 jich

bylo zraněno. Podle ruských novin Rossiyskaya Gazeta přišlo v bitvě o život 484 civilistů, 72 jich bylo nezvěstných a více než 1 000 zraněných (Selivanova I. F., 1995). I přes vyhlášení klidu zbraní docházelo k ozbrojeným střetům mezi Moldavany a Podněsterci. Nejtvrdší střety se odehrály v Dubossary, Bendery, Rybuitsy, Parkany a Grigoriopoli (Aklaev A. R., 1996). Ztráty na lidských životech narostly od 23. června 1992 (ukončení bitvy o Bendery) na 500 mrtvých a 3 500 zraněných civilistů na obou stranách (Aklaev A. R., 1996).

Počty mrtvých a raněných z celé války o Podněstří na jaře 1992 jsou vyšší. OBSE udává 231 mrtvých a 845 zraněných na straně moldavských vládních vojsk a 600 až 700 mrtvých a přibližně 3 500 zraněných na podněsterské straně (Malek M., 2006). Do července 1992 muselo uprchnout přes 100 000 lidí do zahraničí nebo klidnějších oblastí Moldavska (Gribincea A., Grecu M., 2004). Okolo 30 000 ruských Podněsterců uteklo před násilím do ukrajinské Oděsy (Aklaev A. R., 1996).

Podle Aklaeva (1996) se počet vojáků a ozbrojenců zapojených do bojů odhaduje okolo 15 000 mužů z každé strany, do bojů bylo zapojeno přes 400 tanků a obrněných transportérů a na 300 děl a minometů.

Na jednání 8. července 1992 se dohodli zástupce moldavského ministra obrany, velitel podněsterské branné moci a zástupce ruského ministra obrany na zastavení bojů a na odzbrojování podél levého břehu Dněstru (Aklaev A. R., 1996).

Dne 21. července 1992 byla v Moskvě mezi Ruskem a Moldavskem podepsána dohoda o zastavení bojů (Kager R., 2007).

Po prohrané bitvě o Bendery se veřejné mínění obrátilo proti moldavské vládě (Selivanova I. F., 1995). Podle Selivanové (1995) se pouze 18 % Moldavanů přiklánělo k vojenskému řešení konfliktu. Po bitvě se změnilo složení moldavského parlamentu. Umírnění členové parlamentu donutili k odchodu z vlády ministra národní obrany Anatola Plugaru (Selivanova I. F., 1995). Dále se parlament usnesl na možnosti zahrnutí do nové koaliční vlády představitele Podněstří a Gagauzie (Selivanova I. F., 1995).

Na rozdíl od zmírňujících se postojů moldavské veřejnosti se Podněsterci ještě více radikalizovali. Vůdčí činitelé v Tiraspolu povzbuzení úspěchem v Bendery prohlásili, že nepřistoupí na kompromisní řešení a že už nebudou žít pod moldavskou nadvládou, pouze jsou ochotni přistoupit na vytvoření konfederace s Moldavskem (Selivanova I. F., 1995).

3. Rusko jako největší regionální aktér podněsterského konfliktu

3.1 Postoje Ruska během války v roce 1992

Moskva cíleně od rozpadu SSSR provádí hodnocení proruských separatistů v rámci SNS, tzn. v Podněstří, Abcházii, Jižní Osetii a Náhorním Karabachu. Jejich představitelé jsou běžně přijímáni na ruských úřadech a v institucích (u prezidenta, na ministerstvech, v Dumě nebo v Radě bezpečnosti) (Malek M., 2006). Možnost zastoupení separatistů v Moskvě výrazně posiluje samostatnou zahraniční politiku. Z ruské strany to je především varování někdejšími svrchovaným státům před opětovným násilným pokusem o začlenění separátních území zpět (Malek M., 2006). Tímto jednáním Rusko podporuje zachování současného stavu – nezávislosti odtržených území.

Na druhou stranu Rusko má své vlastní problémy se separatismem v Čečensku, kde proběhly dvě války nepoměrně větší než v Podněstří (Malek M., 2006). Rusko stále označuje Čečence pouze jako teroristy, vzbouřence a rebely a nehodlá s nimi vyjednávat o nezávislosti – na rozdíl od Podněstří. (Malek M., 2006).

Vzájemné vztahy mezi Moldavskou republikou a Ruskem byly vždy ve znamení hegemonických požadavků Moskvy (Malek M., 2006). Moskva chce udržet Moldavsko ve své sféře vlivu a snaží se toho dosáhnout ekonomickou závislostí části země, úplnou závislostí na dodávce energie a pomocí prostředků v podněsterském konfliktu (Malek M., 2006). Ruské energetické dodávky a dotace podněsterského energetického průmyslu jsou rozhodující pro podněsterskou ekonomiku (Europe Report N° 157, 2004). Podle Europe Report N° 157 (2004) dluží PMR Rusku přibližně 960 milionů amerických dolarů za dodávku zemního plynu a Rusko tyto dluhy nevymáhá. Tento dluh je třikrát větší než roční hrubý domácí produkt PMR (Europe Report N° 157, 2004). Ruská energie prodávaná do PMR pod cenou dovoluje podněsterským výrobcům vyrábět mnohem levněji než moldavské konkurenci (Europe Report N° 157, 2004).

V napjatém období roku 1992 nebyla ruská politika směrem k PMR jednotná (Selivanova I. F., 1995). Na jednu stranu se Rusko snažilo působit jako zprostředkovatel jednání mezi moldavskou vládou a podněsterskými vůdci, ale vždy s důrazem na zájmy PMR (Malek M., 2006). Jednou z nejdůležitějších forem ruské podpory PMR byla podpora politická a materiální. Ruská materiální podpora, logistické zajištění a výcvikový program velkou měrou pomohly vybudovat podněsterskou armádu během let 1991 a 1992. Důležitá

byla přímá podpora 14. armády v bojích. Podle Europe Report N° 157 (2004) ruští bezpečnostní úředníci neudělali nic, aby získali zpět kradené zbraně z muničních skladů 14. armády. Navíc podle Europe Report N° 157 (2004) byla část důstojníků 14. armády demobilizována a tito důstojníci se připojili jako velitelé podněsterských jednotek. Na druhou stranu viceprezident Alexander Rutskoy a Nejvyšší sovět otevřeně politicky podporovali Tiraspol (Selivanova I. F., 1995).

V březnu 1992 se pokusil ruský ministr zahraničí Andrej Kozyrev o vyřešení ozbrojeného konfliktu diplomatickou cestou (Selivanova I. F., 1995). Během zasedání OBSE svolal podle Selivanové (1995) ministry zahraničí Moldavska, Rumunska a Ukrajiny a po společném jednání oznámili, že *„nadále chtějí budovat vztahy s Moldavskem založené na úctě k územní celistvosti a nezávislosti tohoto státu“* (Selivanova I. F., 1995, 63). Ministři zahraničí těchto zemí vytvořili komisi, která měla zprostředkovat politická jednání mezi oběma stranami konfliktu a přispět k zastavení bojů (Selivanova I. F., 1995). Dále se ministři dohodli na vytvoření volné ekonomické zóny z Podněstří (Selivanova I. F., 1995). Při jednání se také ministři dohodli na právu na sebeurčení podněsterských obyvatel, kdyby došlo ke spojení Moldavska s Rumunskem (Selivanova I. F., 1995). Ruský ministr zahraničí Andrej Kozyrev řekl pro francouzské noviny Le Monde, že *„by bylo lepší, kdyby Moldavsko odmítlo své nerealizovatelné rozhodnutí ... zůstat unitárním státem za každou cenu, včetně regionů jako Podněstří a Gagauzie,“* (Selivanova I. F., 1995, 64) podle jeho názoru Podněstří potřebuje zvláštní právní a politické postavení (Selivanova I. F., 1995).

3.2 Postoje Ruska po válce

Primárním motivem ruské intervence na jaře 1992 proti vládním vojskům Moldavské republiky bylo zachování PMR (Malek M., 2006). Za rozhodnutím o vojenské podpoře separatistů v Podněstří byl geopolitický motiv (Malek M., 2006). Podle Europe Report N° 157 (2004) Rusko chtělo udržet Moldavsko nejprve uvnitř Sovětského svazu a po rozpadu SSSR si zde chtělo alespoň udržet privilegované postavení. Po rozpadu Sovětského svazu nechťelo Rusko ztratit vliv ve státech SNS (Malek M., 2006). Podle Martina Malka (2006) mělo zachování existence PMR zabránit Moldavsku vydat se prozápadní cestou a zpomalit proces zapojení Moldavska do euro-atlantické a evropské integrace. Po vyhlášení nezávislosti PMR 2. září 1990 Rusko mobilizovalo část svých jednotek v regionu, aby chránilo Nejvyšší sovět PMR (Europe Report N° 157, 2004). Moskva podle Europe Report N° 157 (2004)

pro zachování svého vlivu v regionu hrozila moldavské vládě, že podněsterský region úplně ztratí. Rusko se dívá na Podněstří jako na druhý Kaliningrad (Herd G. P., 2006). Podle G. P. Herda (2006) je v ruském zájmu budování svých základů na hranicích NATO, což dokazuje i ekonomická podpora PMR, která činí 50 mld. USD nejen v energetických dodávkách.

Moldavsko patří svojí rozlohou (33 800 km²) a počtem obyvatel (3 572 700)⁷ k nejmenším postsovětským republikám (Golovatiuc V. a kol., 2008). Ale je členem SNS a patří do ruské zóny zvláštních zájmů, a proto se Rusko snaží co nejvíce pozdržet vliv třetí země (EU, NATO, USA) na Moldavsko (Malek M., 2006).

V ruských zdrojích se často uvádí, že ruská intervence v Podněstří byla mířena na ochranu rusky mluvících obyvatel před rumunizací nebo proti přímému připojení země k Rumunsku (Malek M., 2006).

Moldavští představitelé se obávali růstu ruského vlivu v SNS, který jim bránil ve sbližování s Rumunskem a zbytkem Evropy, proto omezili účast Moldavska v SNS pouze na ekonomickou spolupráci (Europe Report N° 157, 2004). Moldavsko se odmítlo účastnit bezpečnostní a vojenské spolupráce států SNS a požadovalo odchod ruských vojáků ze svého území (Europe Report N° 157, 2004).

Krátce po konfliktu navštívil ruský viceprezident Ruskoy Tiraspol, kde ostře odsuzoval Kišiněv a označil jeho politiku směrem k Podněstří za genocidu (Selivanova I. F., 1995). Ruskoy zde představil svůj plán na řešení konfliktu, který spočíval v ochraně ruských občanů žijících v Podněstří (Selivanova I. F., 1995). Navrhoval uznání nezávislosti PMR a rozmístění 14. armády v nárazníkové zóně mezi Moldavskem a PMR (Selivanova I. F., 1995). Žádal o garanci zastoupení podněsterských vůdců na postkonfliktním jednání (Selivanova I. F., 1995).

Uskutečnění Ruskoyova plánu bylo nereálné. Lidé žijící v Podněstří nemohli být podle Selivanové (1995) považováni za ruské občany (kromě těch s ruským pasem) a uznáním nezávislosti Podněstří by Rusko porušilo závazek k OBSE a principy zachování hranic a integrity v Evropě. Zárukou účasti podněsterských vůdců na postkonfliktních jednáních by je moldavská vláda de facto uznala (Selivanova I. F., 1995).

⁷ Počet obyvatel k 1. lednu 2008 bez Podněsterské moldavské republiky (PMR) a oblasti Bendery. (Golovatiuc V., at all, 2008)

Po vojenském konfliktu se Rusko zavázalo ke zprostředkování trilaterálních mírových rozhovorů mezi Moldavskem, PMR a Ruskem (Malek M., 2006). Rusko se nabídlo ke zřízení mírové vojenské mise v Podněstří, čímž usilovalo a dodnes usiluje o zachování současného stavu – de facto nezávislosti pro PMR (Malek M., 2006). Po podepsání Moskevské dohody o mírovém urovnání konfliktu byly v Podněstří a v Bendery rozmístěny ruské mírové síly, které pomohly ještě více prohloubit nezávislost tohoto regionu (Europe Report N° 157, 2004). Moskevská dohoda ustanovila pouze Rusko jako prostředníka vyjednávání mezi oběma stranami a z mírového procesu úplně vyloučila Rumunsko a Ukrajinu (Europe Report N° 157, 2004).

Rusko udělilo okolo 100 000 občanům PMR (také celé vládní elitě s Igorem Smirnovem v čele) ruské občanství, čímž do budoucna nevylučuje možnost intervence na ochranu svých občanů (Malek M., 2006). Dalších 20 000 lidí žijících v PMR podle ministra zahraničí PMR Valerije Lizkaje získalo ukrajinské státní občanství (Malek M., 2006).

Podle Malka prezident Jelcin⁸ 8. října 1992 otevřeně prohlásil: „*Pomáháme Podněstercům, jak jen můžeme ... Poskytujeme jim okamžitou pomoc. Vyvíjíme tlak na moldavského prezidenta, aby přiznal Podněstří statut republiky a dal jeho národu právo na sebeurčení, které bezpochyby má*“ (Malek M., 2006, 23). Tento Jelcinův projev byl podle Martina Malka (2006) přímým zasahováním do vnitřních záležitostí svrchovaného státu. Kišiněv se snažil vyvolat mezinárodní odsouzení Ruska obviněním Moskvy ze zasahování do vnitřních záležitostí Moldavska a z přímé účasti ruských vojáků v podněsterském konfliktu (Selivanova I. F., 1995). Ve své zprávě pro OSN moldavská vláda uvedla rozmístění kozáckých armádních jednotek a jednotek 14. armády, skládajících se z ruských občanů, jako hrubé porušení mezinárodních práv Moldavské republiky (Selivanova I. F., 1995). V této době nebylo Podněstří daleko od získání plné nezávislosti na Moldavsku (Malek M., 2006).

Během let 1992 a 1993 Rusko vyvíjelo značný tlak na moldavskou vládu, aby se Moldavsko opět plně zapojilo do SNS (Europe Report N° 157, 2004). Finanční sféra PMR byla plně zapojena v rámci ruské, aby se mohla obejít kontrola moldavských úřadů (Europe Report N° 157, 2004). Rusko poskytovalo PMR finanční dotace i značnou materiální pomoc od dodávek potravin po důležité suroviny (Europe Report N° 157, 2004). Na nátlak

⁸ Boris Jelcin – prezident Ruské federace v letech 1990 – 1999.

Ruska zavedly ostatní členské země SNS velká dovozní cla na moldavské výrobky (Europe Report N° 157, 2004).

V dubnu 1993 ruský prezident Boris Jelcin oznámil začátek omezování kontroly nad podněsterským regionem (Europe Report N° 157, 2004). V srpnu 1993 moldavský parlament odsouhlasil v důsledku vysokých vývozních cel do zemí SNS přijetí Protokolu z Almaty, kterým se mělo Moldavsko opět vrátit do SNS (Europe Report N° 157, 2004). Na podzim 1993 tento protokol podepsal prezident Snegur a od února 1994 vešel v platnost (Europe Report N° 157, 2004).

3.3 Role 14. armády po ukončení bojů

Od konce června 1992 velel ruské 14. armádě v Podněstří generál Alexandr Lebed', který se přímo se svojí armádou koncem června 1992 zapojil do rozhodující bitvy o Bendery na straně podněsterských separatistů (Malek M., 2006). Podle ruského autora Airata R. Aklaeva (1996) převzal generál Lebed' velení až po vypuknutí bojů a deklaroval nezávislost 14. armády. Pouze někteří velitelé neuposlechli jeho rozkaz a zapojili se do bojů po boku podněsterských ozbrojenců (Aklaev A. R., 1996). Rakouský autor Martin Malek (2006) tvrdí, že tanky 14. armády zablokovaly koncem června 1992 most přes Dněstr u města Bendery a tím donutily moldavské síly připravené k intervenci do Podněstří ke stažení zpět. Generál Lebed' vyhrožoval, že se svými obrněnými vozy a tanky „*může být během dvou dnů až v Bukurešti*“ (Malek M., 2006, 11).

Ve snaze legalizovat rozmístění 14. armády v PMR označilo ruské velení za viníky ozbrojeného konfliktu vlády obou stran – vládu Moldavska i vládu PMR (Selivanova I. F., 1995). Velení 14. armády obhajovalo použití síly porušením práv ruský mluvícího obyvatelstva a snahou několika politických skupin spojit Moldavsko s Rumunskem (Selivanova I. F., 1995).

Podle Martina Malka (2006) vysoce postavení důstojníci včetně generála Lebedě po skončení bojů v zemi za tichého souhlasu prezidenta Jelcina obchodovali a získávali velkou ekonomickou a politickou sílu. Kdyby podle ruských novin jednal jinak, „*vzbudil by hněv tisíců krajanů, kteří potřebovali pomoc, a Rusko by ztratilo důležité předmostí k Balkánu*“ (Malek M., 2006, 11).

Když v polovině srpna 1992 vůdce separatistů Igor Smirnov oznámil vybudování vlastní podněsterské profesionální armády, generál Lebed' mu okamžitě přislíbil pomoc své 14. armády (Malek M., 2006). Všechny složky 14. armády byly začleněny do nově vznikajících ozbrojených sil PMR a Moskva zvýšila dodávky zbraní nové podněsterské armádě (Malek M., 2006). Mnozí důstojníci podněsterské armády odcházeli na studia na vojenskou akademii do Ruska.

Dne 8. července 1992 přijal ruský parlament zvláštní rozhodnutí o použití 14. armády jako mírové síly v Podněstří (Selivanova I. F., 1995). Maršál Jevgenij Šapošnikov, velící generál spojených sil SNS, zvažoval tuto možnost a zároveň se obával, aby 14. armáda nebyla vtažena do dalšího konfliktu (Selivanova I. F., 1995). Návrh použití 14. armády jako mírové síly byl pro Moldavsko zcela nepřijatelný (Selivanova I. F., 1995). Moldavané nevěřili, že by vojáci 14. armády zachovali neutralitu, když většina z nich se přímo v Podněstří narodila nebo zde alespoň dlouhodobě žila (Selivanova I. F., 1995).

Dne 21. července 1992 podepsali prezidenti Jelcin a Snegur Dohodu o řešení podněsterského konfliktu (Selivanova I. F., 1995). Tato dohoda poskytla možnost rozmístění mírových sil v Podněstří (Selivanova I. F., 1995). Podle smlouvy by se měly mírové síly skládat ze šesti ruských, tří moldavských praporů a dvou podněsterských praporů (Selivanova I. F., 1995). Dále smlouva umožňovala o vytvoření projektu Bezpečnostní koridor, na kterém se předběžně oba prezidenti shodli (Selivanova I. F., 1995).

Podpisem smlouvy se Rusko zavázalo k postupnému stažení svých vojáků 14. armády ze státního území Moldavské republiky a k dodržování územní celistvosti Moldavské republiky (Europe Report N° 157, 2004). Na druhou stranu se Moldavsko podpisem zavázalo ke stanovení zvláštního statutu podněsterskému regionu a k poskytnutí občanům Podněstří právo na sebeurčení v případě změny statutu Moldavské republiky (sjednocení s Rumunskem) (Selivanova I. F., 1995). Ruská Duma nikdy tuto dohodu neratifikovala, a proto ruská vláda tvrdila, že smlouva nikdy nenabyla účinnosti a její závazky nebyly splněny (Europe Report N° 157, 2004).

Moldavané volali po stažení ruských vojsk, pořádali demonstrace, proto moldavská vláda obvinila Rusko z neplnění dohody o stažení vojsk (Europe Report N° 157, 2004). Rusko argumentovalo držením vojsk na území Moldavska z obavy z obnovení konfliktu a prosazovalo fázované stažení vojenských jednotek souběžně s dalšími politickými dohodami (Europe Report N° 157, 2004).

V roce 1994 vedli ruští zástupci ministra obrany jednání s moldavskými představiteli o stažení 14. armády. Podle I. F. Selivanové (1995) byl zvláštní zástupce ruského ministra obrany generál Eduard Vorobyev připraven k okamžitému stažení jednotek 14. armády z Moldavska. Podle Iriny F. Selivanové (1995) nebyla moldavská strana na takovou změnu připravená. V této době byly moldavské úřady závislé na ruské přítomnosti proto, aby zásadně odmítaly ambice PMR (Selivanova I. F., 1995). Podle Europe Report N° 157 (2004) vyvíjelo Rusko mezi roky 1992 a 1994 nátlak na Moldavsko, aby udělilo 14. armádě statut jediné mírové síly.

V srpnu 1994 byla na schůzce představitelů členských zemí SNS dohodnuto stažení třicetitisícové 14. armády z moldavského území do tří let (Forty G., 2001). Ani tento termín odchodu rusů z PMR nebyl dodržen.

PMR nechtěla připustit stažení ruských vojsk, proto prezident Smirnov požadoval v případě odchodu 14. armády ponechání veškeré techniky, zbraní a střeliva na území PMR nebo náhradu těchto zbraní (Europe Report N° 157, 2004). Argumentoval tím, že 14. armáda měla v Podněstří domovskou základnu již od dob SSSR, a tudíž její vybavení patří podněsterskému lidu (Europe Report N° 157, 2004).

V březnu 1995 se v referendu o odchodu ruských jednotek konaném v PMR vyjádřilo 93,3 % voličů proti stažení Rusů (Europe Report N° 157, 2004). Následkem tohoto referenda byly kolem ruských stanovišť v PMR vytvořeny kontrolní body (Europe Report N° 157, 2004). To naznačuje, že prezident Smirnov byl rozhodnut zamezit stažení ruských vojsk jakýmkoli způsobem. Moskva toto rozhodnutí o vytvoření kontrolních bodů kolem svých stanovišť mlčky přijala (Europe Report N° 157, 2004).

Moldavsko chtělo mezinárodní záruky pro včasné stažení ruských vojsk, proto navrhlo vytvoření mezinárodního orgánu, který by monitoroval proces stahování 14. armády (Selivanova I. F., 1995). To by podle Selivanové (1995) znamenalo přítomnost vojenských jednotek jiných států (např. EU nebo NATO) v regionu. Tento moldavský návrh byl odmítnut (Selivanova I. F., 1995).

Nejvíce Moldavsko podpořily Spojené státy americké (Selivanova I. F., 1995). Madeleine Albrightová ujistila na zasedání OSN, že odsun ruských vojáků z Moldavska je jedním z hlavních cílů americké politiky v tomto regionu (Selivanova I. F., 1995).

V roce 1995 byla 14. armáda z finančních důvodů a změnou postoje strategické důležitosti Podněstří přeorganizována na vysoce účinnou Operační armádní skupinu a počet vojáků byl značně snížen (Europe Report N° 157, 2004). Tito vojáci (podle I. F. Selivanové (1995) jich bylo 3 500) se stali členy stálé ruské vojenské základny v PMR. Mezi roky 1992 a 1999 byly počty vojáků 14. armády značně sníženy a velké množství výzbroje bylo převezeno zpátky do Ruska nebo pro svoji zastaralost vyřazeno a zničeno (Europe Report N° 157, 2004). Transport techniky a vojáků přes Ukrajinu stál ruskou armádu 100 mld. rublů (Selivanova I. F., 1995). Generál Alexandr Lebed' byl odvolán a po návratu do Moskvy odešel z armády, jeho nástupcem se stal generál Valerij Jevnevič (Selivanova I. F., 1995). Rusko odůvodnilo toto rozhodnutí o neúplném stažení vojáků tím, že po odchodu všech ruských vojáků by se mohl konflikt znova rozhořet a nepokoje by se mohly rozšířit na Balkán i do kavkazských států (Selivanova I. F., 1995). Podle Europe Report N° 157 (2004) tímto činem Rusko opět zdůraznilo svoji údajnou mírovou roli a doufalo, že Moldavsko přijme stálou ruskou vojenskou misi na svém území.

Americký prezident Bill Clinton⁹ ujistil prezidenta Snegura na jeho návštěvě USA v roce 1995, že Spojené státy jsou připraveny usnadnit pokojný odchod ruských vojáků z Moldavska (Selivanova I. F., 1995). Prezident Clinton prohlásil, že „*proces jednání mezi Moskvou a Kišiněvem by měl být veden v duchu vzájemného porozumění*“ (Selivanova I. F., 1995, 71). Podle Selivanové (1995) to znamenalo, že o stažení 14. armády musí být rozhodnuto v přímých jednáních mezi Kišiněvem a Moskvou.

3.4 Postoj Ruska za vlády prezidenta Putina

V listopadu 1995 žádala ruská Duma (skoro jednohlasně – i s demokratickými hlasy) o uznání PMR jako nezávislého a svrchovaného státu (Malek M., 2006). V případě uznání nezávislosti Podněstří by však podle Selivanové (1995) hrozila krize uvnitř SNS a nárůst dalších separatistických tendencí i v samotném Rusku. K tomuto uznání nedošlo, ale o rok později, v listopadu 1996, prohlásila ruská Duma podněsterskou oblast za zónu zvláštních strategických zájmů Ruské federace a žádala pro ni velkou hospodářskou pomoc, ačkoli Rusko samo čelilo hospodářské krizi (Malek M., 2006). V Moskvě se tiskly podněsterské

⁹ Bill Clinton – ve funkci prezidenta Spojených států amerických v letech 1993 – 2001.

bankovky (podněsterský rubl) a úzkou součinností ruských a podněsterských úřadů se obcházel Kišiněv (Malek M., 2006). Ruským bankám se podařilo stabilizovat rostoucí inflaci v PMR. Po volbách v Rusku v roce 2001 se v Dumě stále nacházely hlasy, které žádaly uznání nezávislosti PMR (Malek M., 2006).

Ruská vláda stále opakovala podporu „krajanům“ v PMR a opakovala i varování moldavské vládě, že prezident Smirnov a celé vedení PMR mají ruské občanství a pasy, a tím jsou i ruskými občany (Malek M., 2006).

Politika prezidenta Vladimira Putina¹⁰ znovu nastolila velmocenské postavení Ruska v SNS (Europe Report N° 157, 2004). Moskva se zaměřila na vyjednávání o bilaterálních dohodách mezi Ruskem a jednotlivými státy SNS, aby si opět zajistila velmocenské postavení (Akerman E.). Ruština měla být druhým úředním jazykem ve všech zemích SNS, aby byl zajištěn ruským menšinám přístup ke vzdělání a médiím v mateřském jazyce (Europe Report N° 157, 2004).

Rusko se zavázalo podepsáním Istanbulské smlouvy v listopadu 1999 ke stažení všech svých vojsk z Moldavska do konce roku 2002 a nyní se snažilo zajistit si vliv v Moldavsku po odchodu vojsk bilaterálními dohodami (Akerman E.). Již na summitu v roce 1994 byla podepsána dohoda o stažení ruských vojsk z Moldavska do konce roku 1997 – nestalo se tak (Akerman E.) Moldavská vláda obvinila Moskvu, že se dalšími smlouvami snaží pozdržet moldavskou integraci do Evropy a prodloužit pobyt svých vojáků na moldavském území pod záminkou mírových misí (Europe Report N° 157, 2004). Ani po podepsání Istanbulské dohody nedošlo ke stažení ruských jednotek z Moldavska.

V červnu 2000 prezident Putin na návštěvě Moldavska jmenoval Jevgenije Primakova zvláštním zmocněncem pro koordinaci vyjednávání s Moldavskem (Akerman E.). V srpnu 2000 Primakov představil moldavské a podněsterské vládě návrh na postkonfliktní řešení (Europe Report N° 157, 2004). Návrh počítal se zachováním ruských mírových jednotek (v síle 2 600 mužů), které byly vytvořeny reorganizací 14. armády (Europe Report N° 157, 2004). Na oplátku počítal s územní celistvostí Moldavské republiky (Akerman E.). Dále návrh počítal s přítomností ukrajinských mírových jednotek a pozorovatelů OBSE (Europe Report N° 157, 2004). Další státy SNS se mírové mise v Moldavsku neměly účastnit (Europe Report N° 157, 2004).

¹⁰ Vladimir Putin – prezident Ruské federace od roku 1999 do roku 2008.

Kvůli liknavému přístupu Moldavska v důsledku vnitřní politické krize ke konci roku 2000 a úspěšné zdržovací taktice PMR nedošlo k realizaci Primakovova návrhu (Europe Report N° 157, 2004).

I přes vítězství Komunistické strany v Moldavsku v parlamentních volbách na jaře 2001 a zvolení prvního sekretáře Vladimira Voronina prezidentem byla Primakovova komise pro vyjednávání rozpuštěna (Europe Report N° 157, 2004).

Rusko představilo svoji novou Evropskou bezpečnostní politiku a zavázalo se ke spolupráci s OBSE a ke stažení vojsk z moldavského území, ke kterému opět nedošlo. (Europe Report N° 157, 2004). OBSE se snažila finančně podporovat stažení ruských jednotek z Moldavska a pro tyto účely zřídila podpůrný fond (Europe Report N° 157, 2004). I přes finanční podporu OBSE ruští vojáci nezhájili odsun své techniky. Podněsterské úřady se snažily oddálit odsun Rusů. Prezident Smirnov trval na tom, že musí schválit každý odjezd vlaku do Ruska (Europe Report N° 157, 2004). Podněsterské noviny Pridnestrovje otiskly článek, ve kterém se psalo, že Podněsterská moldavská republika „*stále pevně zastupuje zájmy Ruska*“ (Malek M., 2006, 32).

Díky velkému odporu PMR a státem organizovaným demonstracím se podněsterským úřadům podařilo zabránit stahování ruských vojáků, které mělo být dokončeno podle Istanbulské dohody do konce roku 2002 (Europe Report N° 157, 2004).

Moldavsko se začalo sblížovat s Ruskem. Prezident Voronin stále více ve svých projevech odsuzoval EU, NATO a mezinárodní finanční instituce a zdůrazňoval, že Moldavsko musí udržovat dobré vztahy s Ruskem (Europe Report N° 157, 2004). Ještě v roce 2001 moldavský parlament schválil používání ruského jazyka ve veřejných věcech a ve vzdělání (Europe Report N° 157, 2004). V listopadu 2001 byla podepsána nová rusko-moldavská smlouva o přátelství a vzájemné spolupráci (Europe Report N° 157, 2004). Smlouva podle Europe Report N° 157 (2004) Rusku zajišťovala roli zprostředkovatele při bezpečnostních jednáních, dále upravovala celní, finanční a další politiky v rámci SNS. V říjnu 2002 moldavský parlament ratifikoval Rusko-moldavskou dohodu o vojenské spolupráci (Europe Report N° 157, 2004).

Přes nový smířlivý přístup Kišiněva podněsterské úřady nechtěly dělat žádné ústupky při jednáních a vztahy mezi oběma zeměmi se zhoršily (Vahl M., 2005). Prezident Voronin přerušil jednání s Tiraspolem a v září 2001 (po přistoupení Moldavska do Světové obchodní

organizace) byly vydány nové celní známky podle standardů WTO (Vahl M., 2005). Aby podnikatelské podniky získaly tyto celní známky, musely být registrovány v moldavském registru v Kišiněvě a platit daně Moldavské republiky (Vahl M., 2005).

I přes dohody o hospodářské spolupráci obou zemí, Rusko nesnížilo Moldavsku cenu dodávaného plynu, a ani neposkytlo hospodářskou podporu, zatímco do PMR proudil levnější ruský plyn (Europe Report N° 157, 2004).

Prezident Putin doufal, že s blížícím se koncem roku 2002 Voronin posune nejzazší termín odsunu ruských vojsk (Europe Report N° 157, 2004). V prosinci 2002 OBSE prodloužila termín odsunu ruských vojsk do konce roku 2003 – ani tento termín nebyl dodržen a ruští vojáci jsou v Moldavsku přítomni dodnes. (Europe Report N° 157, 2004).

Porušením termínu odchodu ruských jednotek z Moldavska do konce roku 2002 se zhoršily moldavsko-ruské vztahy (Europe Report N° 157, 2004). Voronin zrušil zrovnoprávnění ruštiny s moldavštinou a trval na okamžitém stažení všech ruských jednotek z moldavského území (Europe Report N° 157, 2004).

4. Role Ukrajiny a Rumunska jako regionálních aktérů konfliktu **v Podněstří**

4.1 Role Ukrajiny v podněsterském konfliktu

Podněsterský konflikt se stal v letech 1990 až 1992 záležitostí ukrajinské národní bezpečnosti a to hlavně na jaře 1992, kdy podněsterské ozbrojené oddíly často překračovaly ukrajinské hranice a skrz ukrajinské státní území přijížděly do PMR z Ruska kozácké oddíly (Selivanova I. F., 1995). V této napjaté době se Ukrajinci žijící v PMR organizovali do vlasteneckých spolků a vytvářeli tlak na Kyjev, aby změnil své postavení v podněsterském konfliktu (Europe Report N° 157, 2004). Dalším problémem, který musela ukrajinská vláda řešit, byl příliv uprchlíků z frontových oblastí Moldavska (Aklaev A. R., 1996). Celkové množství uprchlíků za války o Podněstří na jaře roku 1992 se odhaduje na 100 000, z nichž převážná většina hledala útočiště právě na Ukrajině – hlavně v Oděse (Gribincea A., Grecu M., 2004). Proto ukrajinští vládní představitelé požadovali zastavení ruské vojenské intervence v Moldavsku a navrhovali řešit podněsterský konflikt diplomatickou cestou (Europe Report N° 157, 2004).

V dubnu 1992 podnikla Ukrajina opatření vybudováním 50km střeženého pásma kolem hranic s PMR, aby omezila nelegální přechody ukrajinsko-podněsterské hranice a přísunu zbraní a Kozáků do PMR (Europe Report N° 157, 2004). V moldavsko-podněsterské válce na jaře 1992 bojovali ukrajinští extrémní nacionalisté na straně podněsterských separatistů (Malek M., 2006).

Ukrajina kvůli vlastním problémům se separatismem na Krymu, v Doněcku a Zakarpatsku od začátku odsuzovala podněsterský pokus o nezávislost a postavila se proti přítomnosti ruských vojenských jednotek v Moldavsku (Europe Report N° 157, 2004). Někteří ukrajinští představitelé podle Europe Report N° 157 (2004) věřili, že by po odchodu ruských vojáků z PMR mohli dosáhnout stažení ruské části Černomořské flotily.

Ovšem podle Martina Malka (2006) ukrajinští prezidenti Leonid Kravčuk¹¹ a Leonid Kučma¹² kvůli značné ekonomické závislosti na Rusku nikdy přímo nenaléhali na stažení

¹¹ Leonid Kravčuk – ve funkci ukrajinského prezidenta v letech 1991 – 1994.

¹² Leonid Kučma – prezident Ukrajinské republiky v letech 1994 – 2004.

ruských vojsk z PMR a jen zřídka poukazovali na porušení územní celistvosti Moldavské republiky. Problém separatismu Ukrajiny s Moldavskem na jednáních GUAMu¹³ spojoval.

Od června 1992 Ukrajina začala podporovat plán na podněsterskou autonomii v rámci jednotného moldavského státu (Europe Report N° 157, 2004). Po uzavření Moskevské mírové dohody mezi Ruskem a Moldavskem v červenci 1992 byla Ukrajina a Rumunsko z vyjednávání vyloučeno (Europe Report N° 157, 2004). Po zvolení pro-ruského Leonida Kučmy v roce 1994 ukrajinským prezidentem, byla Ukrajina vyzvána k návratu k jednacímu stolu (Europe Report N° 157, 2004). Od roku 1995 podle OBSE představovala Ukrajina spolu s Ruskem a OBSE v jednacím formátu 3 + 2 zprostředkovatele jednání mezi Moldavskem a PMR (Pellon G., 2007).

Od poloviny 90. let měla Ukrajina nakročeno ke členství v euroatlantických organizacích (Europe Report N° 157, 2004). V roce 1994 se Ukrajina stala členem skupiny Partnerství pro mír v rámci Severoatlantické aliance (NATO). Na summitu NATO v Praze v roce 2002 bylo oznámeno možné budoucí členství Ukrajiny v této alianci (Europe Report N° 157, 2004).

Prezident Kučma byl často kritizován západními vládami a médii z podřizování se Rusku. Ve švýcarských novinách se objevil článek, ve kterém se psalo, že „*Kučma pouze plní požadavky Kremlu a banditů, kteří chtějí kontrolovat obchod přes Podněstří a Ukrajinu*“ (Malek M., 2006, 25).

Po nasměrování Ukrajiny západní cestou se prudce začínají zhoršovat vzájemné vztahy s Ruskem. Objevují se ekonomické, politické i národnostní problémy¹⁴ (Europe Report N° 157, 2004).

¹³ GUAM (Organizace za demokracii a ekonomický rozvoj) – členskými státy jsou Gruzie, Ukrajina, Ázerbájdžán a Moldavsko. Poradní fórum GUAMu bylo založeno 10. října 1997 na summitu Rady Evropy ve Štrasburku. Sdružení GUAM bylo založeno 7. června 2001 podpisem Jaltské charty GUAMu. A Organizace za demokracii a ekonomický rozvoj – GUAM byla založena 23. května 2006 na Kyjevském summitu GUAMu. (Organizace za demokracii a ekonomický rozvoj – GUAM - Организация за демократию и экономическое развитие – ГУАМ)

¹⁴ Rusko požaduje splácení ukrajinského dluhu za plyn, problém dělení černomořské flotily, jazykové problémy rusky mluvících obyvatel. (Europe Report N° 157, 2004)

Za vlády prezidenta Kravčuka hledala Ukrajina u západoevropských států hospodářskou podporu a bezpečnostní záruky (Europe Report N° 157, 2004). Kvůli pomalým hospodářským reformám na Ukrajině zůstávala evropská pomoc omezená. Prezident Kučma se vydává poněkud umírněnější cestou směrem k Rusku než jeho předchůdce. Zesílila ekonomická spolupráce Ukrajiny s SNS, byla podepsána dohoda mezi Ukrajinou a Ruskem o bezpečnostním partnerství (Europe Report N° 157, 2004). I přes sbližování s Ruskem Ukrajina pomohla vytvořit skupinu GUAM v rámci SNS a tím se snížila ruská dominance v SNS (Europe Report N° 157, 2004). V listopadu 1998 ukrajinští vojenští pozorovatelé vytvořili z pozorovatelů OBSE, z ruských, moldavských a podněsterských expertů tým mezinárodních pozorovatelů, který působil v bezpečnostních zónách (Europe Report N° 157, 2004).

Po zastavení evropské hospodářské pomoci Ukrajině v roce 2000 se Ukrajina ještě více zaměřila na spolupráci s Ruskem (Europe Report N° 157, 2004). Po tomto příklonění Ukrajiny k Rusku se do Kyjeva stěhovali Rusové, kteří s sebou přinášeli investice, zlepšila se vojenská spolupráce obou zemí a Rusko odpustilo Ukrajině část dluhů za dodávaný plyn (Europe Report N° 157, 2004). I přes příznivý vývoj vyjednávání s NATO se Ukrajina v roce 2003 připojila ke společné hospodářské unii s Ruskem a Běloruskem (Europe Report N° 157, 2004). Podle Europe Report N° 157 (2004) si Kučma byl vědom možné ruské podpory v následujících volbách v roce 2004.

V březnu 2000 se v Kyjevě konala Kyjevská konference, kde zahraniční experti představili dva modely na federální uspořádání Moldavska (Europe Report N° 157, 2004). Po Kyjevské konferenci Ukrajina v otázce řešení podněsterského konfliktu nevystupovala příliš aktivně z obavy, aby si nepobouřila západní partnery ani Rusko (Europe Report N° 157, 2004). Proto se od roku 2002 ukrajinští představitelé přikláněli k federálnímu uspořádání Moldavska (Europe Report N° 157, 2004). Podle Europe Report N° 157 (2004) Ukrajinští politici zdůrazňovali nutnost rychlého vyřešení konfliktu, hlavně kvůli pašování cigaret skrz ukrajinsko-podněsterskou hranici, (60 % všech cigaret prodaných na Ukrajině bylo pašováno v této době přes podněstersko-ukrajinskou hranici), ale na podněsterské představitele neměli žádný vliv.

4.2 Kontrola pohybu přes ukrajinsko-podněsterskou hranici

Obchod dle Mariuse Vahla (2005) hraje velmi důležitou roli v ekonomice PMR a tiraspolská vláda hodně spoléhá ve svém rozpočtu na exportně orientovanou výrobu. PMR není mezinárodně uznávaným státem, proto její výrobci potřebují moldavské celní známky k prodeji zboží na mezinárodním trhu. Od poloviny devadesátých let získávali podněsterští vývozci celní známky na základě zvláštní dohody mezi moldavskou vládou a úřady v Tiraspolu (Vahl M., 2005). Podle Mariuse Vahla (2005) byly jedním z hlavních zdrojů napětí mezi Kišiněvem a Tiraspolem na přelomu tisíciletí podmínky pro poskytování celních známek. Nové celní známky vstoupily v platnost v září 2001 po přistoupení Moldavska v červenci tohoto roku k WTO (Vahl M., 2005). Od té doby je moldavská vláda méně ochotna poskytovat tyto známky PMR. Vztahy mezi Moldavskem a Ukrajinou se zhoršily koncem roku 2001, protože ukrajinská vláda stále přijímala podněsterské zboží se starými celními známkami a díky tomu mohl obchod pokračovat (Europe Report N° 157, 2004).

V květnu 2003 na nátlak EU, USA a WTO Ukrajina uzavřela s Moldavskem dohodu o regulaci obchodu (Europe Report N° 157, 2004). Díky této dohodě mohli podněsterští výrobci získávat nové celní známky na základě registrace v moldavském registru v Kišiněvě (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Zde registrované obchodní společnosti musí odvádět daně moldavské vládě (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Vzhledem k tomu, že podněsterské společnosti již platí daně podněsterským úřadům, snižuje tato dohoda konkurenceschopnost podněsterských společností na mezinárodním trhu (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Tato nová pravidla ustanovená moldavskou vládou za podpory EU měla značně negativní dopad na ekonomickou situaci PMR.

Tuto celní dohodu následovala v květnu 2003 smlouva mezi Moldavskem a Ukrajinou o celních a pohraničních kontrolách podél podněstersko-ukrajinské části hranice (Vahl M., 2005). Základním cílem této smlouvy bylo podle Mariuse Vahla (2005) poskytovat Moldavsku celní a personální pohraniční kontroly na ukrajinském území podél hranice s PMR a tím kontrolovat pohyb přes svoji východní hranici.

Blokáda PMR vyústila v srpnu 2004 v reakci, na základě které měly být v PMR uzavřeny všechny školy, ve kterých byla hlavním vyučovacím jazykem moldavsština (Vahl

M., 2005). Tento záměr podněsterským úřadům nevyšel, dle Vahla (2005) kvůli nedostatečné spolupráci s Ukrajinou a ukrajinskou menšinou žijící v PMR. Ovšem také kontrola pohybu přes ukrajinsko-podněsterskou hranici byla kvůli nespolupracujícímu Kučmově režimu jen stěží realizována (Vahl M., 2005).

Na rozdíl od zdrženlivého přístupu předchozí ukrajinské vlády se vláda v čele s prezidentem Viktorem Juščenkem¹⁵ postavila kladně ke spolupráci s Moldavskem v kontrole obchodu mezi PMR a Ukrajinou (Vahl M., 2005). Reforma celní a pohraniční kontroly byla podle Mariuse Vahla (2005) jednou z priorit nové kyjevské administrativy. Ukrajina kontrolovala hranice s PMR a povolovala transport zboží přes své území pouze s Moldavskými celními známkami (Malek M., 2006). Toto rozhodnutí vyvolalo velký rozruch v PMR i v Rusku.

Tyto kontroly měly podle Vahla (2005) za následek téměř úplné zhroucení podněsterského vývozu a dovozu. Setkání Viktora Juščenka s ruským protějškem Vladimírem Putinem v březnu 2005 mělo za následek omezení kontrol na hranicích a obnovení obchodu přes ukrajinsko-podněsterskou hranici (Socor V., 2006). Prezident Juščenko odůvodnil zrušení kontrol obchodu s PMR nedostatkem finančních, personálních a technických prostředků (Vahl M., 2005).

Všechna výše uvedená opatření jsou v dnešní době zahrnuta v rámci Evropské sousední politiky (European Neighbourhood Policy, ENP), jako prvky Akčního plánu ENP mezi Evropskou unií a Moldavskem, stejně jako v Akčním plánu ENP mezi Evropskou unií a Ukrajinou (Vahl M., 2005). Akční plán ENP byl podle Mariuse Vahla (2005) vyjednáán mezi EU a Moldavskem bez jakýchkoliv zásahů podněsterské administrativy. Díky Akčnímu plánu ENP se zvýšila hospodářská pomoc Moldavsku a rozšířila se vzájemná spolupráce a postupná integrace Moldavska a EU (Vahl M., 2005).

4.3 Okrajová role Rumunska v podněsterském konfliktu

Role Rumunska v konfliktu v Podněstří se podle Gaëllea Pellona (2007) od začátku 90. let moc nezměnila. Podle Martina Malka (2006) nemělo Rumunsko doposud žádný podstatný vliv na průběh jednání o urovnání konfliktu v Podněstří.

¹⁵ Viktor Juščenko – ve funkci ukrajinského prezidenta od roku 2005 do roku 2010.

V roce 2001 byla v Moldavsku zvolena nová vláda na základě volebního programu, který byl namířen proti Evropské unii. Komunistická strana v tomto programu slibovala podle Mariuse Vahla (2005) zlepšení vzájemných vztahů s Ruskem a konstruktivní řešení podněsterského konfliktu. Komunistická strana a prezident Vladimir Voronin úplně změnili priority moldavské zahraniční politiky a začali zemi orientovat na východ (Vahl M., 2005). Během funkčního období se postoj Voroninovy vlády zcela otočil, kvůli ztrátě podpory obyvatel. Komunistická strana a prezident Voronin byli znovu zvoleni v březnu 2005 na základě proevropského a protiruského volebního programu a pokračovali ve zmrazování vztahů s Podněstřím (Vahl M., 2005).

Podle Mariuse Vahla (2005) se Rumunsko v této době připravovalo na vstup do EU a do této doby bylo pouze okrajovým aktérem podněsterského konfliktu a veškerou svoji zahraniční politiku soustředilo v posledních deseti letech na přijímací pohovory s EU a NATO. Od roku 2004 je Rumunsko členem Severoatlantické aliance a v roce 2007 se stalo členským státem Evropské unie (Vahl M., 2005).

Od té doby se chce Rumunsko podle Mariuse Vahla (2005) více angažovat v černomořském regionu a více se zapojit do sporu mezi Moldavskem a Podněstřím. I proto první zahraniční cesta nově zvoleného prezidenta Traiana Băsesca¹⁶ v prosinci 2004 vedla do Kišiněva. Dne 25. dubna 2005 upozornil rumunský prezident Traian Bănescu na nutnost rozšíření dosavadního jednacího formátu o Rumunsko¹⁷ (Malek M., 2006).

¹⁶ Traian Bănescu – současný rumunský prezident ve funkci od roku 2004.

¹⁷ Do roku 2005 probíhalo postkonfliktní jednání bez účasti Rumunska. (Malek M., 2006)

5. Role mezinárodních organizací jako aktérů podněsterského konfliktu

Konflikt v Podněstří není uzavřeným teritoriálním konfliktem. Na řešení konfliktu má největší vliv Rusko, ale i další regionální aktéři jako je Ukrajina a Rumunsko. Do konfliktu také zasahují mezinárodní organizace a režimy jakými jsou Evropská unie, Severoatlantická aliance a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

5.1 Role Evropské unie (EU)

Na řešení podněsterského konfliktu se v posledních letech podílí i Evropská unie.

Od roku 2004 má EU nové členy¹⁸, kteří v minulosti patřili do sféry vlivu Sovětského svazu. Od roku 2007 se stalo členem EU Rumunsko, které tvoří s Moldavskem společnou hranici. Proto se zde střetávají nové zájmy EU s ruskými a v otázce řešení podněsterského konfliktu se názory Ruska a EU rozcházejí a každý z nich podporuje jednu stranu konfliktu.

Moldavsko začalo budovat vztahy s EU po ukončení války v Podněstří. V roce 1994 podepsala EU s moldavskou vládou dohodu o partnerství a spolupráci (Pellon G., 2007). V druhé polovině devadesátých let se EU příliš neangažovala v řešení podněsterského konfliktu. EU zaujala roli poradce v rámci problému národnostních menšin a oblastní autonomie – oba problémy byly (a stále jsou) v Moldavsku v popředí politických jednání (Pellon G., 2007). Díky odbornému poradenství EU se podařilo vyřešit problém Gagauzie, která se stala v roce 1995 autonomní oblastí (Gribincea A., Grecu M., 2004).

Výrazně aktivnější začala být EU až s příchodem nového tisíciletí. V roce 2002 oznámila kvůli dalšímu plánovanému rozšíření o země východní Evropy svůj zájem na klidném vývoji v Podněstří (Malek M., 2006). Byl vytvořen program Společné vnější a bezpečnostní politiky na západním Balkáně a oblast Ukrajiny a Moldavska se stala pro EU díky očekávanému rozšíření o státy střední a východní Evropy prioritou (Malek M., 2006).

¹⁸ V roce 2004 přistoupily k EU nové státy: Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Malta a Kypr. Dnes tyto státy zastávají názory EU, která je v postkonfliktním jednání nakloněna Kišiněvu (Vahl M., 2005), zatímco Rusko podporuje Tiraspol.

V září 2002 vytvořila EU tři pilíře zahraniční politiky k Moldavské republice – podpora ekonomické stabilizace¹⁹ země a upevnění demokracie²⁰, podpora politického řešení konfliktu v Podněstří a zajištění stažení ruských vojsk a materiálu z Podněstří²¹ (Malek M., 2006).

V roce 2003 přijala EU program Sousedské politiky (ENP – European Neighbourhood Policy) (Pellon G., 2007). V rámci ENP definovala novou bezpečnostní strategii, v níž byly regionální konflikty označeny za klíčové hrozby: „*Násilné nebo zamrzlé konflikty, které stále přetrvávají na našich hranicích, mohou vyústit v nestabilitu celé oblasti*“ (Pellon G., 2007, 20). Od začátku roku 2003 přijala EU řadu iniciativ a opatření pro Moldavsko a Podněstří. V únoru 2003 přijala vízový zákon, ve kterém zakazovala vydávání víz podněsterským představitelům do zemí EU. V únoru 2004 byl tento zákaz prodloužen a v srpnu tohoto roku rozšířen o další podněsterské úředníky (Vahl M., 2005). V průběhu roku 2003 doporučila EU Moldavsku novou ústavu pro sjednocené Moldavsko a v listopadu 2003 doporučil Vysoký komisař EU pro zahraniční politiku a bezpečnost Javier Solana prezidentu Voroninovi nepřijmout Kozákovo memorandum – plán na ústavní dohodu navrhovaný Ruskem (Vahl M., 2005). Podle Mariuse Vahla (2005) by tento návrh v případě přijetí umožnil PMR vetovat ústavní změny v Moldavsku a tím by mohla být zachována přítomnost ruských vojáků na moldavském území.

Brusel považuje řešení konfliktu za velmi důležité, protože to „*pomůže Moldavsku vyvinout se ve stabilního a bezpečného souseda EU*“ (Malek M., 2006, 28). V roce 2002 byl vytvořen nový jednací formát 5 + 2 v podněsterském konfliktu, do kterého jsou zařazeny vedle Moldavska, PMR, Ruska, Ukrajiny a OBSE také EU a USA (Pellon G., 2007). V tomto jednacím formátu má EU a USA roli pozorovatele (Pellon G., 2007). Pro Moldavsko bylo podle Gaëllea Pellona (2007) přijetí EU a USA do vyjednávání velice přínosné, protože se tím vyrovnala převaha ruské moci.

¹⁹ EU přislíbila pomoc moldavské vládě k omezení chudoby a zlepšení účinnosti sociální podpory díky podpoře ekonomického růstu a PRSP (Poverty Reduction Strategy Paper). (EU/Moldova Action Plan)

²⁰ EU se zavázala pomoci moldavské vládě vytvořit ústavní a legislativní reformy ve shodě s evropskými normami. Dále přislíbila pokračovat v odborné spolupráci pro zajištění demokratického a stabilního ústavního rámce a vytváření občanských a státních institucí. EU vyjádřila podporu rozvoji místní samosprávy v Moldavsku a posilování nezávislé soudní moci. (EU/Moldova Action Plan)

²¹ EU bude stále vyvíjet úsilí k dosažení urovnání podněsterského konfliktu, založené na svrchovanosti a územní celistvosti Moldavské republiky a s respektem na lidská práva, právní normy Moldavska a s úctou k demokracii. EU slíbila vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby Rusko začalo plnit závazky Istanbulsé dohody a stáhlo své vojáky z moldavského území (EU/Moldova Action Plan).

Na žádost Moldavska a Ukrajiny přijala v roce 2005 Evropská unie vedle role pozorovatele program Pohraniční asistence (EUBAM – EU Border Assistance Mission) na podporu a střežení hranic mezi Ukrajinou a Moldavskem (Pellon G., 2007). Jednalo se o první misi tohoto typu ve státech SNS (Malek M., 2006). Mise s hlavním velitelstvím v ukrajinské Oděse měla omezit, v lepším případě zamezit, nelegálnímu obchodu a pašování zboží přes ukrajinsko-podněsterskou hranici (Malek M., 2006). Na této hraniční misi se podílelo 16 členských zemí EU, které do oblasti vyslaly 69 pozorovatelů, kteří podél ukrajinsko-podněsterské hranice vybudovali pět pozorovacích stanic (Malek M., 2006). Podle dohody z 30. prosince 2005 mezi Ukrajinou a Moldavskem za podpory a odborného poradenství EUBAM mohly podněsterské společnosti vyvážet zboží přes Ukrajinu pouze s celními známkami Moldavské republiky (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Tyto společnosti získaly moldavské celní známky, pouze pokud byly zaregistrované v centrálním registru v Kišiněvě, což znamenalo, že musely odvádět daně moldavské vládě (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Tento celní režim zvýšil podle EUBAM (2007) průhlednost pohybu zboží²² přes ukrajinsko-podněsterskou hranici.

Program EU na podporu ostrahy hranice mezi Moldavskem (Podněstřím) a Ukrajinou pokračoval i v následujících letech. V září 2006 byl v rámci EUBAM z prostředků Evropské unie financován projekt BOMMOLUK, který se zaměřoval na zlepšení managementu kontroly moldavsko-ukrajinských hranic. Celkový rozpočet projektu BOMMOLUK byl vyčíslen na 9,9 milionů Euro (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Část financí byla použita na vybavení pohraničnicků a na jejich školící cesty do zemí EU (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007).

V říjnu 2007 vešlo v platnost další opatření EUBAM pod názvem FOCUS (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Program FOCUS měl navázat pohraniční spolupráci Moldavska, Ukrajiny a přilehlých členských států EU (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007). Program FOCUS se podle EUBAM (2007) stal doposud neúspěšnější operací. Díky tomuto programu

²² Za první půl rok projektu EUBAM bylo zadrženo na ukrajinsko-podněsterské hranici okolo 40 tisíc tun kuřecího masa nelegálně dováženého do PMR. Toto množství by odpovídalo průměrné spotřebě v tomto období 67 kg masa na osobu. Průměrná spotřeba masa v Německu je za stejné období (6 měsíců) 5 kg na osobu. Velká část masa pašovaného do PMR je opět vyvezena na Ukrajinu a do Moldavska. Odhadovaný zisk překupníků je 750 Euro z jedné tuny a celková ztráta pro ukrajinský rozpočet byla vyčíslena na 43 milionů Euro. (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007)

provedli pohraničníci 223 zásahů, při kterých zadrželi zboží v hodnotě jednoho milionu amerických dolarů (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007).

Dalším přínosem pro kontrolu zboží přes moldavské hranice byla smlouva z 21. listopadu 2006 o výměně informací při pohraničních operacích mezi Moldavskem a Ukrajinou (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, 2007).

V průběhu roku 2005 zřídila EU v Kišiněvě stálý zastupitelský úřad (Vahl M., 2005). Dne 23. března 2005 byl vyslán do Moldavska zvláštní zmocněnec EU nizozemský diplomat Adriaan Jacobovits de Szeged, který měl posílit vliv EU v této oblasti (Vahl M., 2005). Od února 2007 působí v Kišiněvě zvláštní představitel EU, který má přispět k pokojnému řešení konfliktu v Podněstří (Pellon G., 2007).

EU opětovně vyzvala obě strany konfliktu k návratu k jednacímu stolu a zdůraznila, že Kišiněv a Tiraspol jsou rovnocennými aktéry (Vahl M., 2005). Podle Mariuse Vahla (2005) jednání EU naznačuje značnou náklonnost Kišiněvu. EU nevydávala víza podněsterským vůdcům a politika EU a její standardy byly nápadně promoldavské a agresivní vůči PMR (Vahl M., 2005). Podle Europe Report N° 157 (2004) byla podpora EU pro Moldavsko důležitá, což dokazuje skutečnost, že se integrace Moldavska do Evropy stala hlavním cílem komunistické vlády a prezidenta Voronina. Přesto vědomosti Moldavanů o Evropské unii jsou jen malé (Kager R., 2007). Je v zájmu Moldavska zvýšit informovanost svých obyvatel o EU. Moldavsko potřebuje více západní podpory, která je důležitá pro to, aby si běžní Moldavané uvědomili, že Rusko není jediným aktérem se zájmem v zemi (Europe Report N° 157, 2004). Tento přístup EU ke konfliktu v Podněstří byl dle Mariuse Vahla (2005) důležitým bodem pro rostoucí rozpory s největším sousedem EU a strategickým partnerem - Ruskem.

Podle Mariuse Vahla (2005) se Evropská unie postupně stává klíčovým aktérem v diplomatickém úsilí s cílem vyřešit konflikt v Podněstří. Podle Mariuse Vahla (2005) není možné ignorovat postoje EU v dosažení dohody mezi moldavskou vládou a podněsterským režimem, což dává EU možnost de facto vetovat veškerá usnesení.

5.2 Role Severoatlantické aliance (NATO)

Země SNS postižené konfliktem souvisejícím se separatistickými snahami se někdy snaží zahrnout do poválečného vyjednávání Severoatlantickou aliancí, jako zprostředkovatele dalších jednání (Malek M., 2006).

Konflikt v Podněstří také ovlivňuje vzájemné vztahy mezi NATO a Ruskem. Generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer v září 2004 prohlásil, že „*NATO nehraje žádnou přímou roli v řešení konfliktu v Podněstří, ale že se snaží nalézt spravedlivé řešení konfliktu*“ (Malek M., 2006, 29). Od roku 2004, kdy se Rumunsko stalo členem NATO, leží Moldavsko na hranici Severoatlantické aliance, proto se konflikt v Podněstří stává přímou záležitostí Severoatlantické aliance (Pellon G., 2007).

V květnu 1997 podepsali představitelé NATO a Ruska smlouvu, která měla zlepšit vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem a v oblasti bezpečnosti navázat vzájemnou spolupráci (Pellon G., 2007).

V roce 1999 se zhoršily vzájemné vztahy Severoatlantické aliance s Ruskem, když Rusko odmítlo uznat Dohodu o rozmístění konvenčních sil NATO (CFE - Treaty on Conventional Armed Forces in Europe) ve východní Evropě a v reakci na CFE odmítlo akceptovat závazky Istanbulské dohody o stažení ruských jednotek a vojenského materiálu z moldavského území do tří let (Pellon G., 2007).

Po skončení války v Podněstří v roce 1992 se Moldavsko zavázalo podpisem Smlouvy o kolektivní bezpečnosti koordinovat svoji bezpečnostní politiku s Ruskem, ale na základě své ústavy²³ se snažilo zachovávat neutralitu (Malek M., 2006).

Počátek vztahů NATO s Moldavskem spadá do roku 1992, kdy se Moldavsko stalo členem North Atlantic Cooperation Council²⁴ (North Atlantic Treaty Organisation, 2010). V roce 1994 se Moldavsko podpisem smlouvy se Severoatlantickou aliancí Partnerství pro mír (Partnership for Peace) stalo partnerskou zemí NATO (North Atlantic Treaty Organisation, 2010). Ovšem i představitelé PMR se účastnili, jako členové moldavské delegace, vojenského cvičení v rámci tohoto programu (Malek M., 2006). Moldavsko na rozdíl od svých partnerů v GUAM – hlavně Ukrajiny a Gruzie – neusilovalo o přímé

²³ Ve Článku 11 moldavské ústavy prohlašuje Moldavská republika svoji stálou neutralitu (Constitution of the Republic of Moldova).

²⁴ V roce 1997 přejmenovaná na Euro-Atlantic Partnership Council. (North Atlantic Treaty Organisation)

připojení k Severoatlantické alianci. V rámci programu Partnerství pro mír a fondu pro Moldavsko bylo bezpečně zničeno 12 000 nášlapných min a 700 000 tun staré munice a raketového paliva (North Atlantic Treaty Organisation, 2004).

V roce 2002 byla smlouva v rámci programu Partnerství pro mír mezi Severoatlantickou aliancí a Moldavskem prodloužena (Pellon G., 2007).

Po 11. září²⁵ a zvláště pak po vypuknutí válek v Afghánistánu a Iráku se angažovanost NATO v podněsterském konfliktu výrazně snížila a v devadesátých letech silná role Severoatlantické aliance v regionu zůstává spíše sporadická (Pellon G., 2007).

Dne 23. září 2004 navštívil Kišiněv Generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer, kde na schůzce s prezidentem Voroninem, ministrem zahraničí a ministrem obrany hovořili o problému v podněsterském regionu (North Atlantic Treaty Organisation, 2004). Při rozhovoru Jaap de Hoop Scheffer zdůraznil, že pro NATO je důležitá stabilita v tomto regionu, a že Severoatlantická aliance podporuje moldavskou nezávislost a územní celistvost (North Atlantic Treaty Organisation, 2004). Scheffer během rozhovoru řekl, že očekává, že Rusko začne plnit své závazky, které plynou z Istanbulské smlouvy z roku 1999 a stáhne své vojáky z Moldavska (North Atlantic Treaty Organisation, 2004).

Důležitá role Severoatlantické aliance byla v likvidaci staré munice a zahrnutí Moldavska do programu Partnerství pro mír. V současné době se v řešení podněsterského konfliktu v jednacím formátu 5 + 2 příliš neangažuje, ale je pro ni důležitá stabilita na okraji svých hranic.

²⁵ 11. září 2001 – Teroristický útok na budovu Světového obchodního centra ve Washingtonu D. C. a útok na budovu Pentagonu – sídla Ministerstva obrany Spojených států amerických.

5.3 Role Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě byla první mezinárodní organizací, která se začala zabývat konfliktem v Podněstří. OBSE se zapojila jako prostředník²⁶ do poválečného jednání v podněsterském konfliktu hned po ukončení války v roce 1992 (Malek M., 2006).

Hlavním cílem mise OBSE v Moldavsku byla stanovená pomoc při vyjednávání politického urovnání konfliktu v Podněstří, upevnění nezávislosti a svrchovanosti Moldavské republiky a dosažení zvláštního statutu pro podněsterský region (OBSE, 2010). Mise OBSE se také zaměřovala na problémy lidského měřítka – respektování a posilování lidských práv a práv národnostních menšin, demokratizaci společnosti, svobodná a nezávislá média a boj s obchodováním s lidmi (OBSE, 2010).

Mise OBSE v Moldavsku byla zahájena 4. února 1993 a v Kišiněvě začala působit v dubnu tohoto roku (OBSE, 2010). V roce 2004 měla mise OBSE v Moldavsku třináct mezinárodních členů a 43 místních spolupracovníků (OBSE, 2010). Zástupci OBSE v Moldavsku měli přispět k mírovému urovnání podněsterského konfliktu.

Dne 13. února 1995 byla v Tiraspolu otevřena pobočka OBSE a v květnu 2003 v Bendery na pravém břehu Dněstru (OBSE, 2010). Od roku 1994 se zaměstnanci OBSE účastnili jako pozorovatelé v jednotkách Spojené kontrolní komise²⁷ (JCC – Joint Control Commission) (Pellon G., 2007).

Od roku 1999 se OBSE podílela na usnadnění práce Severoatlantické aliance při bezpečné likvidaci staré munice a odzbrojování tohoto regionu (OBSE, 2010).

Po zapojení Evropské unie²⁸ do konfliktu v Podněstří postupně role OBSE podle Martina Malka (2006) slábne – klíčovou roli v podněsterském konfliktu převzala podle Mariuse Vahla (2005) Evropská unie.

²⁶ Jednací formát 3 + 2 – Rusko, Ukrajina a OBSE působí jako prostředníci postkonfliktních jednání. (Malek M., 2006)

²⁷ Spojená kontrolní komise (JCC – Joint Control Commission) – složená ze zástupců všech jednacích stran (3 moldavské prapory, 2 podněsterské prapory a 5 ruských praporů), v rámci těchto sil se pozorování účastnili i pracovníci OBSE. (Pellon G., 2007)

²⁸ Jednací formát 5 + 2 – Evropská unie, Spojené státy, OBSE, Rusko a Ukrajina působí jako prostředníci postkonfliktních jednání. (Pellon G., 2007)

5.4 Role Spojených států amerických (USA)

Americká vláda pod vedením prezidenta Billa Clintona od začátku poválečných jednání vyjadřovala podporu moldavské vládě, ale do jednání přímo nezasahovala. V roce 1995 prezident Clinton ujistil moldavského prezidenta Mircea I. Snegura, že Spojené státy budou podporovat klidné stažení ruských vojáků z moldavského území (Selivanova I. F., 1995). Ale zároveň podle Selivanové (1995) zdůrazňoval, že stažení 14. armády musí být dosaženo v přímých jednáních mezi Kišiněvem a Moskvou, nikoli mezi Washingtonem a Moskvou.

Po 11. září 2001 a po zahájení globální války proti terorismu se bezpečnostní politika USA změnila (Pellon G., 2007). Několik týdnů po teroristických útocích z 11. září Spojené státy společně se zeměmi GUAMu učinily prohlášení, ve kterém odsoudily terorismus (Pellon G., 2007). Ve společném prohlášení se USA i GUAM zavázaly bojovat proti terorismu a nadnárodnímu zločinu (Pellon G., 2007).

Po vypuknutí války v Afghánistánu a Iráku se podněsterský konflikt odsunul z popředí americké zahraniční politiky, ale nezmizel úplně. V roce 2004 se Spojené státy přímo zapojily do vyjednávání dohod mezi Moldavskem a PMR jako pozorovatel na základě nového jednacího formátu 5 + 2 (Pellon G., 2007).

Role Spojených států v podněsterském konfliktu je malá v porovnání s ostatními aktéry, ale i nadále podle Gaëllea Pellona (2007) podporují Moldavsko ve snaze sblížit se a ještě více rozvinout spolupráci s americkými a euro-americkými institucemi.

6. Nejdůležitější dohody, které se snažily o řešení podněsterského konfliktu

Od roku 1992 podepsala moldavská vláda s podněsterským režimem okolo 50 společných dokumentů (Malek M., 2006).

6.1 Moskevská dohoda (21. července 1992)

Dne 21. července 1992 podepsal moldavský prezident Mircea Snegur společně s ruským prezidentem Borisem Jelcinem smlouvu o zastavení bojů (Kager R., 2007). V této tzv. Moskevské dohodě se oba prezidenti dohodli na vytvoření 255 km dlouhé a 12 km široké bezpečnostní demilitarizované zóny podél Dněstru (Malek M., 2006). Aby se oddělily obě bojující strany, měly v bezpečnostní zóně operovat mírové sbory složené z příslušníků ruské armády, moldavské armády, podněsterských jednotek a od roku 2003 pozorovatelů OBSE (Pellon G., 2007). Dle smlouvy mělo být moldavských vojáků 1 200, podněsterských 1 600 a ruskou armádu mělo zastupovat 2 800 mužů. Z celkového počtu 5 600 vojáků mělo být na základě smlouvy 800 mužů vyčleněno do záložních a pohotovostních jednotek.

Tyto mírové sbory nikdy nedostaly mandát od OSN. Podle Martina Malka (2006) byla tato dohoda z 21. července 1992 vítězstvím pro Tiraspol, protože přiznala PMR de facto vlastní státnost, tím že se vojáci neuznaného státu mohli účastnit mírové mise.

Ruská armáda se pomalu stahovala z Bendery a dalších území na pravém břehu Dněstru, ale pouze do vytvořené bezpečnostní zóny. Podle Malka (2006) je toho příkladem 173. raketová četa 14. armády, která byla nově rozmístěna na palebných pozicích za Dněstrem. Podle Moskevské dohody mělo mírové sbory tvořit 2 800 Rusů, ale podle Martina Malka (2006) kromě těchto vojáků byly v PMR přítomny tři motorizované čety a kozácké jednotky v celkové síle 3 500 mužů v rámci ostrahy hranic, což odporuje dohodnuté smlouvě.

V roce 1996 Kišiněv znovu neúspěšně protestoval proti nedodržování Moskevské smlouvy a upozorňoval na rozmístění ruských raketových nosičů Grad v Bendery.

6.2 Budapešťský dokument (5 - 6. prosince 1994)

(Towards a Genuine Partnership in a New Era)

Budapešťskému summitu OBSE následovalo podepsání dohody mezi Moldavskem a Ruskem o stažení 14. armády z moldavského státního území (OBSE, 1994). Na rychlý a pokojný odchod ruských vojáků podle dohody měla dohlížet pozorovatelská mise OBSE (OBSE, 1994). Na Budapešťském summitu všechny jednající strany uznaly nezávislost, svrchovanost a územní neporušitelnost Moldavské republiky (OBSE, 1994).

Ani po podepsání této a následujících dohod nedošlo ke stažení ruských jednotek z Moldavska.

6.3 Lisabonský dokument (3. prosince 1996)

Na Lisabonském summitu OBSE 3. prosince 1996 západní státy zdůraznily neplnění ruských závazků z Budapešti o stažení 14. armády a opět vyzvaly ruskou vládu k urychlenému stažení svých vojsk z Moldavska (OBSE, 1996). Opět na tomto summitu byla vyzdvižena moldavská suverenita a územní celistvost (OBSE, 1996).

6.4 Moskevské memorandum (8. května 1997)

(Memorandum on the Bases for Normalization of Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria)

Moskevské memorandum je smlouva mezi Moldavskem a Podněstřím a garantujícími státy o uspořádání Podněstří v rámci Moldavské republiky. Obě strany se podpisem zavázaly k nepoužití síly a řešení sporu diplomatickou cestou na jednáních za zprostředkovatelské pomoci Ruska, Ukrajiny a OBSE (OBSE, 1997). Obě strany konfliktu se shodly na tom, že statut PMR musí být stanoven na základě vzájemných dohod (OBSE, 1997). Podněstří by se na základě memoranda mělo podílet na zahraniční politice Moldavské republiky a to na věcech, které by se přímo dotýkaly podněsterských zájmů (OBSE, 1997). V rámci mezinárodní politiky by měla PMR právo udržovat jednostranné kontakty v rámci ekonomické, vědecko-technické a kulturní sféry (OBSE, 1997).

Obě strany konfliktu se dohodly na podání žádosti Rusku, Ukrajině a OBSE na pokračování jejich zprostředkovatelské role na dosažení celkového urovnání vztahů mezi Moldavskem a Podněstřím (OBSE, 1997). Dále podle OBSE (1997) zástupci Moldavska i Podněstří potvrdili platnost předchozích dohod (hlavně Moskevské dohody z 21. července 1992) – zachování Spojených mírových jednotek v bezpečnostní zóně podél Dněstru.

Podpisem memoranda se moldavská vláda shodla s podněsterským režimem na právu obrátit se na zprostředkovatele dohod k nápravě jednání při pokusu jedné strany nejednat v souladu s Moskevským memorandem (OBSE, 1997).

6.5 Oděská dohoda (20. března 1998)

(Agreement on Confidence Measures and Development of Contacts between Republic of Moldova and Transdnistria)

Oděská dohoda navazovala na Moskevské memorandum z předchozího roku. Oděská dohoda podepsaná prezidenty Moldavska (Petru Lucinschi), Podněstří (Igor Smirnov), Ukrajiny (Leonid Kučma), ruským premiérem (Viktor Černomyrdin) a předsedou mise OBSE (John Evans) měla za cíl urychlit kompletní urovnání podněsterského konfliktu (OBSE, 1998). Dohoda se zaměřovala na vytvoření atmosféry vzájemného porozumění a usnadnění vzájemných mezilidských kontaktů (OBSE, 1998).

Jednající strany se dohodly na redukci počtu mírových sil Moldavska a PMR v bezpečnostní zóně na 500 vojáků z každé strany a na redukci vojenského materiálu a techniky do dvou měsíců (OBSE, 1998). Dále se podle OBSE (1998) shodly na snížení počtu kontrolních stanovišť mírových jednotek a jejich nahrazení mobilními hlídkami. Podle Oděské dohody se měly postupně z bezpečnostní zóny stahovat všechny jednotky a zóna se měla demilitarizovat, jak bylo domluveno v Moskevské dohodě z 21. července 1992 (OBSE, 1998).

V civilní sféře se dle OBSE (1998) měly snížit počty hraničních kontrolních stanovišť mezi Moldavskem a podněsterským regionem a obě strany měly usnadnit vznik režimu, který by podporoval pohyb lidí, zboží a služeb přes moldavsko-podněsterskou hranici. Na základě Oděské dohody se obě strany zavázaly učinit nezbytná opatření k rekonstrukci mostů přes Dněstr v Dubossary a Gura Bicului a jejich využívání pro civilní obyvatelstvo (OBSE, 1998).

Moldavský prezident Petru Lucinschi²⁹ se shodl se svým podněsterským protějškem Igorem Smirnovem na tom, že je zapotřebí oboustranné aktivity k stažení vojsk a výzbroje 14. armády z Podněstří (OBSE, 1998). Oba prezidenti dle OBSE (1998) uvítali nabídku Ukrajiny o poskytnutí tranzitu 14. armádě přes svoje území.

V sedmém bodě Oděské dohody se připomíná nutnost moldavské i podněsterské vlády aktivního boje s nezákonným obchodováním s drogami, zbraněmi a lidmi (OBSE, 1998).

V ekonomické části se jednající strany shodly na vytvoření společného programu na podporu investic, průmyslové rekonstrukce, energetické politiky a likvidace živelných pohrom (OBSE, 1998). V oděské dohodě byl stanoven cíl ochrany životního prostředí v Moldavsku a Podněstří (OBSE, 1998).

Obě strany podněsterského konfliktu podle OBSE (1998) přislíbily chránit a sledovat dodržování lidských práv a svobod v souladu s principy mezinárodního práva.

Rusko a Ukrajina se zavázaly, že ve všech směrech budou napomáhat realizaci všech bodů dohodnutých v Oděse (OBSE, 1998).

OBSE bude i nadále podle Oděské dohody fungovat jako prostředník v otázkách řešení konfliktu v Podněstří (OBSE, 1998).

6.6 Istanbulský dokument (19. listopadu 1999)

Na Istanbulsém summitu OBSE 19. listopadu 1999 opět jednající strany potvrdily svrchovanost a územní celistvost Moldavské republiky (OBSE, 1999). Při jednání byly vyzvány podněsterské úřady, aby nebránily pokojnému a rychlému urovnání podněsterského konfliktu (OBSE, 1999). Na summitu byly oceněny zprostředkovatelské služby Ruska, Ukrajiny a OBSE a byla zdůrazněna pozitivní role Spojených mírových sil při zajišťování stability v regionu (OBSE, 1999).

OBSE znovu poukázala na neplnění ruských závazků z Budapešti, Lisabonu a dalších dohod o stažení svých vojsk z moldavského území a znovu vyjádřila očekávání na stažení ruských vojáků a vojenské techniky z území Moldavské republiky (OBSE, 1999). V této

²⁹ Petru Lucinschi – prezident Moldavské republiky v letech 1997 – 2001.

souvislosti OBSE ocenila pokrok, který byl dosažený tím, že se začala ničit netransportovatelná technika a střelivo v podněsterském regionu (OBSE, 1999).

Na Istanbulském summitu bylo dohodnuto kompletní stažení ruských vojáků a veškeré vojenské výstroje, výzbroje a techniky z Moldavska do konce roku 2002 (OBSE, 1999). Podle OBSE (1999) se moldavská delegace na summitu zavázala udělat vše pro usnadnění ruského stahování z Podněstří.

OBSE přislíbila finanční pomoc a odbornou pomoc na zajištění průhlednosti procesu a monitoring nad odchodem ruských vojáků z Moldavska (OBSE, 1999).

Přes velkou snahu zprostředkovatelů zůstávají Rusové v tomto regionu vojensky přítomni dodnes.

6.7 Porto 2002 (6. – 7. prosince 2002) **(Tenth Meeting of the Ministerial Council)**

Na setkání v Portu ministři vyjádřili velké znepokojení nad tím, že i přes veškeré úsilí Moldavska a prostředníků z OBSE, Rusko a Ukrajina neudělala žádné větší kroky ke splnění závazků vyplývajících z Istanbulského dokumentu a vyjádřili politování nad tím, že podněsterští úředníci se snaží všemožně zdržovat urovnání konfliktu a uměle vytváří překážky ke stažení ruských vojáků (OBSE, 2002). Zároveň ministři opět zdůraznili, že v rámci postkonfliktních vyjednávání musí být zachována svrchovanost a územní celistvost Moldavské republiky (OBSE, 2002). Jednající strany se také shodly na rozšíření jednacího formátu o Spojené státy a Evropskou unii na formát 5 + 2 (OBSE, 2002).

Na druhou stranu dle OBSE (2002) jednající strany vyjádřily spokojení s alespoň částečným stažením ruské techniky z moldavského území a s ničením starého střeliva.

Termín stažení ruských vojáků a veškeré techniky byl na setkání v Portu prodloužen do 31. prosince 2003 (OBSE, 2002). Po nedodržení tohoto data z ruské strany byl termín pro odsun prodloužen do konce roku 2004, a ani poté ruští vojáci neopustili Podněstří (Herd G. P., 2005).

6.8 Kozakovo memorandum (21. listopadu 2003)

(Memorandum o zásadách výstavby společného státu)

V roce 2003 Moskva společně s moldavskou vládou a představiteli Podněstří podporovala vypracování memoranda O zásadách výstavby společného státu (Kozakovo memorandum, 2003). Na základě Kozakova memoranda měla vzniknout Federativní moldavská republika, která by se skládala ze tří rovnoprávných státních celků – Moldavska, Podněstří a Gagauzie (Kozakovo memorandum, 2003). Podněstří a Gagauzie by dle navrhovaného memoranda měly vlastního prezidenta, vládu, parlament, ústavu a zákony, vlastní soudní moc a další atributy nezávislého státu (Kozakovo memorandum, 2003). Nový federativní stát by měl být zcela demilitarizovaný (Kozakovo memorandum, 2003).

V případě připojení Moldavské federace k jinému státu nebo ztráty svrchovanosti, měly by mít na základě Kozakova memoranda jednotlivé federativní státy právo na vystoupení z federace (Kozakovo memorandum, 2003).

Nová komora parlamentu – senát by se skládal z 26 senátorů volených na pět let (Kozakovo memorandum, 2003). Z těchto 26 senátorů by byli čtyři voleni z Lidového shromáždění Gagauzie a devět z Nejvyššího sovětu PMR a třináct senátorů by se volilo ze Zastupitelské komory federálního parlamentu (Kozakovo memorandum, 2003). Ke schválení federálního zákona by dle Kozakova memoranda (2003) stačilo prosté většiny hlasů. Zastupitelská komora federálního parlamentu by se skládala ze 71 poslanců volených na čtyři roky na základě všeobecných, přímých a tajných voleb (Kozakovo memorandum, 2003).

Po podepsání Kozakova memoranda 21. listopadu 2003 prezidentem Voroninem představil Dmitrij Kozak v Kišiněvě dodatky tohoto memoranda (Malek M., 2006). Dodatky Kozakova memoranda se týkaly rozmístění ruských vojsk na území PMR do roku 2020 a zrovnoprávnění ruštiny s moldavštinou na celém území Moldavské federativní republiky (Malek M., 2006).

V reakci na tyto dodatky pozval prezident Voronin do Kišiněva nizozemského ministra zahraničí a předsedu OBSE Jaap de Hoop Schaeffera, Vysokého komisaře Evropské unie Javieru Solanu a zvláštního vyslance USA Rudolfa Perina (Malek M., 2006). Všichni

doporučili prezidentu Voroninovi, aby Kozakovo memorandum nepodepisoval (Vahl M., 2005). Na jejich doporučení prezident Voronin dodatky nepodepsal a svůj podpis stáhl i z původního znění Kozakova memoranda (Vahl M., 2005).

7. Důsledky dohod a možný vývoj konfliktu do budoucna

Od konce války mezi moldavskou armádou a podněsterskými separatisty podporovanými 14. armádou proběhla řada bilaterálních i mezinárodních jednání, která se snažila vyřešit podněsterský konflikt. Na konferencích pod vedením OBSE i při jednáních v současném jednacím formátu 5 + 2 strany podporující moldavskou vládu neustále zdůrazňují zachování územní celistvosti a neporušitelnosti Moldavské republiky. Dále se shodují na potřebě odsunu ruských vojsk z moldavského území, kterému se Rusko stále brání. Ruská strana argumentuje tím, že její jednotky působí v Moldavsku v rámci mírových sborů, na jejichž vytvoření se obě strany dohodly v Moskevské dohodě 21. července 1992.

Jednání o řešení podněsterského konfliktu de facto skončila po odmítnutí Kozakova memoranda prezidentem Voroninem na doporučení Evropské unie a dalších zprostředkovatelů. V současnosti neprobíhají žádné větší dohody o vyřešení podněsterského konfliktu, jen malá příležitostná jednání, která zatím neposouvají řešení kupředu.

Podle předchozích informací a dosavadních jednání by se konflikt mohl do budoucna vyvíjet třemi směry. Jedním z možných řešení podněsterského konfliktu by bylo to, že by se obě strany dohodly na postupné integraci podněsterského regionu zpět do Moldavské republiky. Podle mého názoru, po rozhovoru s pracovníky Ministerstva zahraničních věcí České republiky na toto téma, toto řešení konfliktu se nezdá jako pravděpodobné z důvodu dosavadního odmítání Ruska o jakékoliv opětovné integraci PMR. I podněsterští vůdci pravděpodobně budou odmítat opětovnou integraci do Moldavska, protože by jim reálně hrozilo, že zbytek života stráví v moldavském vězení.

Dalším řešením konfliktu v Podněstří by mohlo být získání úplné nezávislosti Podněsterské moldavské republiky, jakou získala například Černá Hora. Řešení konfliktu touto cestou se také nezdá být reálné, protože v případě úplné nezávislosti PMR by Rusko ztratilo vliv na Moldavskou republiku.

Poslední cestou, kterou by se mohl vývoj podněsterského konfliktu ubírat, je zachování současného stavu de facto nezávislosti Podněstří (ne podle mezinárodního práva) a přítomností ruských vojáků. Zachování současné situace v Podněstří mi na základě nabytých informací připadá jako nejreálnější vývojový trend. Stejný názor sdílejí i pracovníci Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

8. Závěr

Po skončení války o Podněstří na jaře 1992 a podepsání Moskevské mírové dohody 21. července 1992 se obě strany konfliktu zaměřily na mírové řešení. Po skončení bojů byl zvolen vyjednávací formát 3 + 2. Do vyjednávání postkonfliktních dohod bylo vedle Moldavska a podněsterského režimu zapojeno jako prostředník jednání Rusko, Ukrajina a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Od roku 2002 probíhají jednání podle nového jednacího formátu 5 + 2, kde do jednání jako prostředník vstoupila Evropská unie a Spojené státy americké. Po vstupu těchto promoldavských aktérů do vyjednávání postkonfliktních dohod se ruská převaha vyrovnala.

Přes veškerou snahu všech aktérů podněsterského konfliktu a podepsání více než padesáti dohod se nedaří konflikt urovnat, územní celistvost zakotvená v moldavské ústavě je stále porušována a řešení konfliktu, na které by přistoupila moldavská vláda i podněsterský režim je v nedohlednu. Uvidíme, co přinesou jednání s novou moldavskou koaliční demokratickou vládou.

9. Shrnutí

Ve své bakalářské práci se zabývám konfliktem v Podněstří od dob válek carského Ruska s Osmanskou říší o Besarábii až do dnešních dnů. Práce se dělí do pěti hlavních částí. V první části se věnuje historii Moldavska, hlavně v období Sovětského svazu a následnému neklidnému období z počátku devadesátých let, kdy na jaře 1992 došlo k ozbrojeným střetům ve městě Dubossary a k bitvě o město Bendery – předmostí do Podněstří a hlavní přístupové cestě přes Dněstr na Tiraspol.

Druhá část bakalářské práce se věnuje největšímu mezinárodnímu aktéru podněsterského konfliktu – Rusku. V této kapitole je rozebrán přístup Ruska k podněsterskému konfliktu přímo za války v roce 1992, jeho přímá podpora podněsterským separatistům a zapojení některých složek 14. armády do bojů o Bendery na straně podněsterské armády. V kapitole je také popsán přístup 14. armády po Moskevské mírové smlouvě a její převedení na mírové síly, které měly dohlížet na dodržování míru a naplňování dohod mezi oběma stranami konfliktu. Ovšem sami velitelé 14. armády se dohodami příliš neřídili. Dále se v kapitole píše o ruské roli prostředníka postkonfliktních vyjednávání a dohod, kde Rusko vždy jednalo ve prospěch Podněsterské moldavské republiky.

V další části práce se můžeme dočíst o postojích dalších regionálních aktérů konfliktu a prostředníků jednání, a to o postojích Ukrajiny a Rumunska. Ukrajina v postkonfliktních jednáních působí jako prostředník konfliktu, ale pouze s omezenou možností rozhodování, která je daná velkou závislostí na Rusku a na druhou stranu snahou o evropskou a euroamerickou integraci. Rumunsko zaměřilo své úsilí převážně na začlenění do Severoatlantické aliance a na vstup do Evropské unie a omezilo se pouze na podporu Moldavska za války na jaře 1992. Po přistoupení k Evropské unii v roce 2007 se snaží o posílení své pozice v Černomořské oblasti a více se angažuje na možném řešení podněsterského konfliktu.

Další kapitola se věnuje postoji mezinárodních organizací v podněsterském konfliktu. Největší vliv na postkonfliktní jednání má Evropská unie a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Evropská unie podporuje moldavskou vládu a hraje zásadní roli při jednáních. Snaží se oslabit podněsterský režim vízovým embargem nebo kontrolou ukrajinsko-podněsterské hranice v projektu EUBAM. Severoatlantická aliance zase

spolupracuje s Moldavskem v programu Partnerství pro mír a důležitou roli hraje v bezpečné likvidaci staré munice. OBSE plní roli prostředníka jednání od samého začátku postkonfliktních jednání od konce války v roce 1992. Spojené státy americké také podporují Moldavsko a jsou zapojeny do vyjednávacího formátu. Mezinárodní organizace jsou důležitým hráčem v podpoře moldavské vlády při vyjednávání dohod, protože vyrovnaly ruskou převahu. Zásadním zásahem těchto organizací bylo doporučení, na základě kterého prezident Voronin stáhl svůj podpis ze značně nevýhodného Kozakova memoranda.

V poslední části se bakalářská práce věnuje nejdůležitějším dohodám, které se snažily vyřešit konflikt v Podněstří, ale bohužel žádná z nich nevedla k úspěšnému cíli a konflikt zamrzl na mrtvém bodě.

10. Summary

In my bachelor thesis I deal with the conflict in Transnistria since the wars of Czarist Russia with the Ottoman Empire for Bessarabia until today. The work is divided into five main parts. The first part deals with the history of Moldova, especially in the period of the Soviet Union. It continues with the subsequent turbulent period in the early nineties when in spring 1992 there were armed clashes in the town of Dubossary and a battle for the city of Bendery – the bridgehead to Transnistria and the main access road across the Dniester river to Tiraspol.

The second part of the bachelor thesis deals with the greatest international player of the Transnistrian conflict – Russia. In this chapter I analyse the attitude of Russia to the Transnistrian conflict during the war in 1992, its direct support for the Transnistrian separatists and the involvement of some troops of the 14th Army to the fights for the city of Bendery on the side of the Transnistrian army. The chapter also describes the approach of the 14th Army following the conclusion of the Moscow Peace Treaty and its conversion into a peacekeeping forces which are to supervise the observance and implementation of peace agreement between both sides of the conflict. However the commanders of the 14th Army themselves did not follow the agreements. Furthermore, the chapter describes the Russian role of the facilitator in the post-conflict negotiations and agreements, where Russia always acted for the benefit of the Transnistrian Moldovan Republic.

In the next section we can read about the attitude of other regional actors and mediators of the conflict negotiations and the position of Ukraine and Romania. Ukraine acts as a mediator of the conflict but with only limited possibility to decide because on one hand it is dependent on Russia but on the other hand it aims for European and Euro-American integration. Romania focused its efforts primarily on the integration into NATO and European Union entry and it confined itself only to supporting Moldova during the war in spring 1992. After the accession to the European Union in 2007 it seeks to strengthen its position in the Black Sea area and is more involved in the possible solution of the Transnistrian conflict.

Another chapter deals with the position of international organizations in the Transnistrian conflict. It is the European Union and the Organization for Security and Cooperation in Europe that have the greatest impact on the post-conflict negotiations.

The European Union supports the Moldovan government and plays a crucial role in the negotiations. It seeks to weaken the Transnistrian regime with visa embargo and check the Ukrainian-Transnistrian border in the project EUBAM while NATO cooperates with Moldova in the Partnership for Peace program and plays an important role in the safe disposal of old ammunition. OSCE acts as an intermediary in negotiations since the very beginning of post-conflict negotiations in the end of the war in 1992. The United States also support Moldova and are involved in the negotiating format. International organizations are a major player in supporting the Moldovan government in the agreement negotiations because they offset Russian dominance. On the basis of their recommendation President Voronin withdrew his signature from significantly disadvantageous Kozak memorandum.

The last part of the work is devoted to the most important agreements that seek to resolve the conflict in Transnistria, but unfortunately, none of them led to a successful aim and the conflict reached a deadlock.

11. Seznam literatury a zdrojů

AKERMAN, Ella [online]. *Implications of Russia's foreign and security policy on Moldova*. Scottish Centre for International Security: Department of Politics and International Relations: University of Aberdeen. Aberdeen: [cit. 2010-01-24]. Dostupné z WWW: <http://leader.viitorul.org/public/530/en/Implications_Russia_policy.doc>.

AKLAEV, Airat R. *Dynamics of the Moldova Trans-Dniester ethnic conflict (late 1980s to early 1990s)*. In: RUPESINGHE, Kumar; TISHKOV, Valery A. *Ethnicity and Power in the Contemporary World*. The United Nations University. Tokyo 1996. ISBN 92-808-0908-3.

BULISOVÁ, Jiřina. *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Ottovo nakladatelství s. r. o. Praha 2003. ISBN 80-7181-959-X.

EUROPEAN COMMISSION [online]. *EU/Moldova Action Plan*. DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO MOLDOVA. 2005: [cit. 2010-03-11]. Dostupné z WWW: <http://www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/1_en.shtml>.

EUROPEAN UNION BORDER ASSISTANCE MISSION TO MOLDOVA AND UKRAINE [online]. *Annual report 2007*. Odessa 2007: [cit. 2010-03-28]. Dostupné z WWW: <http://www.eubam.org/files/500-599/500/Report_2008_ENGL.pdf>.

FORTY, George. *Pozemní války: Encyklopedie konfliktů 20. století*. Nakladatelství BETA – Dobrovský a Ševčík. Praha – Plzeň 2001. ISBN 80-86278-99-9.

GOLOVATIUC, Vladimir; CARA, Oleg; GODIAC, Maria; COJOCARI, Vera. *Moldova in figures: Statistical pocket-book 2008*. Biroul Naț. de Statistică al Rep. Moldova. Chisinau 2008. ISBN 978-9975-9594-2-1.

GRIBINCEA, Argentina; GRECU, Mihai. *Moldova: Situation Analysis and Trend Assessment*. United Nations High Commissioner for Refugees: Protection Information Section. 2004.

ГУАМ – Организация за демократию и экономическое развитие [online]. *Организация за демократию и экономическое развитие – ГУАМ [Organizace za demokracii a ekonomický rozvoj]*.: [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.guam.org.ua/node/240>>.

HERD, Graeme P. *Moldova & The Dniestr Region: Contested Past, Frozen Present, Speculative Futures?* Defence Academy of the United Kingdom: Conflict Studies Research Centre. Camberley 2005. ISBN 1-905058-04-7.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP [online]. *Moldova: Regional Tensions over Transdnistria. Europe Report N° 157*. 2004: [cit. 2009-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN017188.pdf>>.

KAGER, Ruth. *Gender & bewaffnete Konflikte: Moldau*. Wiener Institut für Entwicklungsfragen und Zusammenarbeit. Wien 2007.

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTY UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI; AUDIOVIZUÁLNÍ CENTRUM. *Cesty české rozvojové spolupráce – Moldavsko*. 2009.

LUCINSCHI, Petru. *ЗАКОН об особом правовом статусе Гагаузии [Zákon o zvláštním právním statutu Gagauzie]*. Chisinau 1994.

MALEK, Martin. *Der Konflikt im Dnjestr-Gebiet (Moldova): Analyse und Dokumente*. Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie. Wien 2006. ISBN 3-902456-48-5.

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. *NATO's relations with Ukraine*. 21 Feb. 2010: [cit. 2010-03-02]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm?selectedLocale=en>.

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. *NATO's relations with the Republic of Moldova*. 11 Feb. 2010: [cit. 2010-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49727.htm?selectedLocale=en>.

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION [online]. *NATO Secretary General discusses Transdnjestra in Moldova*. 23 Sep. 2004: [cit. 2010-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_20759.htm?selectedLocale=en>.

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA [online]. *Constitutia*. Chisinau 1994: [cit. 2010-04-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.parlament.md/legalfoundation/constitution/>>.

PELLON, Gaëlle. *Top-down internationalisation of the Transnistrian conflict: qualitative analysis of multiple-actor conflict management*. ECPR General Conference 5-8 September 2007 Pisa Italy. Pisa 2007.

REGNUM [online]. *Меморандум Козака: Меморандум об основных принципах государственного устройства объединенного государства [Kozákovo memorandum: Memorandum o zásadách výstavby společného státu]*. 2003: [cit. 2010-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.regnum.ru/news/458547.html>>.

SELIVANOVA Irina F. *Trans-Dniestria*. In: AZRAEL, Jeremy R; PAYIN, Emil A. *U.S. and Russian Policymaking With Respect to the Use of Force*. RAND Center for Russian and Eurasian Studies: Center for Ethnopolitical and Regional Research. 1995. ISBN 0-8330-2468-X.

SOCOR, Vladimir [online]. *Ukraine Breaking Ranks with Europe and Moldova on Transnistria*. The Jamestown Foundation: Information without Political Agenda, from Eurasia, China and the World of Terrorism. Eurasia Daily Monitor Volume: 3 Issue: 57. 2006: [cit. 2010-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=31505>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online]. *OSCE Mission to Moldova*. 3 Feb. 2010: [cit. 2010-03-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/moldova/>>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online]. *Lisbon Document 1996*. Lisbon 1996: [cit. 2010-03-16]. Dostupné z WWW: <http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/4049_en.pdf.html>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online]. *The Moscow memorandum 8 May 1997: Memorandum on the Bases for Normalization of Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria*. Moscow 1997: [cit. 2010-03-17]. Dostupné z WWW: <http://www.osce.org/documents/mm/1997/05/456_en.pdf>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online]. *Odessa Agreement 20 March 1998: Agreement on Confidence Measures and Development of Contacts between Republic of Moldova and Transdnistria*. Odessa 1998: [cit. 2010-03-19]. Dostupné z WWW: <http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/457_en.pdf.html>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online].
Istanbul Document 1999. Istanbul 1999: [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW:
<http://www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf>.

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE [online].
Tenth Meeting of the Ministerial Council 6 and 7 December 2002. Porto 2002: [cit. 2010-03-21]. Dostupné z WWW:
<http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/4174_en.pdf.html>.

VAHL, Marius. *The Europeanisation of the Transnistrian Conflict*. Centre for European Policy Studies. CEPS Policy Brief No. 73/May 2005. Brussels 2005.